

**Ο ΤΟΚΕΤΟΣ, ΟΙ ΔΥΣΤΟΚΙΕΣ, ΤΑ "ΕΥΤΟΚΙΑ"
ΚΑΙ Η ΑΝΑΝΗΨΗ ΤΟΥ ΑΠΙΝΟΪΚΟΥ ΝΕΟΓΕΝΝΗΤΟΥ ΣΤΗ ΔΗΜΩΔΗ ΙΑΤΡΙΚΗ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (1453-1953)
(ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ)**

Χρίστος Θ. Οικονομόπουλος, Αλεξάνδρα Χρ. Οικονομοπούλου

Η. Τα τριδύναμα φυλαχτά. Ήτοι τα περιάπτα της ευτοκίας (ωκντόκια φυλαχτά) και το "Ανάστροφο θυμητάρι-χαιμάλι" (δεσμοπήριο των βλαπτικών δυνάμεων του τοκετού και της λοχείας)

Η χρήση των περιάπτων ή περιβλεπτων φυλαχτών θεωρήθηκε ανέκαθεν από τους αρχαίους χρόνους ο κυριότερος μαγικός τρόπος για την επίτευξη της ευτοκίας των επιτόκων. Πίστευαν ότι τα φυλαχτά αυτά είχαν όχι μόνο συμβολική και μαγική ιδιότητα αλλά κυρίως πραγματική ικανότητα να αποτρέπουν τις βλαπτικές δυνάμεις του κακού που ήταν δυνατόν να υπεισεέλθουν στην επίτοκο κατά τον τοκετό και τη λοχεία. Τα περιάπτα αυτά επίσης προκαλούσαν στην ψυχή της επιτόκου που τα έφερε επάνω της, κρεμασμένα συνήθως από το λαιμό της, κάποια ευνοϊκή ψυχολογική επιρροή.

Η παραδοσιακή μαμή επωφελούμενη από την ευλάβεια και το φόβο της "μικρογκαστρωμένης" συνήθιζε και της έφτιαχνε τρία "περίβαλα" (περίβλεπτα) φυλακτάρια. Το πρώτο ήταν να υπενθυμίζει στην έγκυο τι έπρεπε να προσέχει κατά την κύηση, το δεύτερο αφορούσε την προετοιμασία του μητρικού θηλασμού και το τρίτο ως "ανάστροφο θυμητάρι" δηλαδή ένα φυλαχτό "δεσμοπήριο των δαιμόνων" για να προφυλάξει το νεογέννητο.

Τα τρία αυτά φυλαχτά, τα ωκντόκια της ευτοκίας και τα "ανάστροφα" (της δυστοκίας) είχαν διαφορετικό περιεχόμενο. Επειδή όμως αποτελούσαν μια ενότητα με ανταγωνιστικές δυναμικές δυνάμεις τα ονόμαζαν "Τριδύναμα". Τα δυο πρώτα πίστευαν ότι είναι φορείς ωκντοκίου δυνάμεως που καθιστούσαν τις ωδίνες λιγότερο οδυνηρές και συντόμευαν τον τοκετό ώστε να έχει αίσια έκβαση για τη μάνα και το βρέφος. Το τελευταίο που λεγόταν "ανάστροφο θυμητάρι" καθιστούσε την επίτοκο υπεύθυνη να αποφεύγει αυστηρά ότι αυτό περιείχε υπενθυμίζοντάς της τι δεν έπρεπε να κάνει δηλαδή τι έπρεπε να αποφεύγει αποτρέποντας το κακό.

1. Το πρώτο φυλαχτό που θεωρείτο ως κυρίως ωκντόκιο ήταν για το "γκάστρι" και περιείχε τα εξής ευτόκια μικρά αντικείμενα: α) ένα κωνσταντινάτο νόμισμα β) μια αγία επιστολή γ) ένα εικονίδιο της Παναγίας δ) έναν αιματοστάτη από πηγμένο κρόκο "μεγαλοπέφτικου" κόκκινου αυγού που είχε κρυσταλλωθεί εννέα χρόνια στο εικονοστάσι της μαμής ε) ένα χαρτάκι με εξορκισμούς του Αγίου Κυπριανού στ) μια δαγκάνα κάβουρα ζ) ένα κοχυλάκι της "Πίζηλης" η) τρεις κόκκους λιβάνι θ) ένα φιδοκέφαλο ι) ένα καρφάκι και ια) λίγο μπαρούτι ή τίμιο ξύλο. Όλα αυτά εθεωρούντο αλεξίκακα και αποτρεπτικά δαιμόνων και κακών στοιχείων που προκαλούσαν δυστοκίες, αιμορραγίες, αδράνεια της μήτρας παρεμποδίζοντας την καλή λευτεριά της γυναίκας.

2. Το δεύτερο φυλαχτό, του "βυζαμου", σκοπό είχε να προφυλάξει την επίτοκο και κυρίως τη λεχώνα από τις κακοσύνες του βυζιού δηλαδή σπάργωση (γαλακτοφορίτιδα), μαστίτιδα, ραγάδες των θηλών κ.λπ. που θα εμπόδιζαν τον αναγκαίο μητρικό θηλασμό, τον τόσο ζωτικό για την υγεία και τη ζωή του νεογέννητου βρέφους. Αυτό περιείχε τρία φύλλα γαλασιδάς (γαλακταγωγό βότανο), μια μαβιά χάντρα για το κακό μάτι και μια γαλανόπετρα για αφθονία γλυκού γάλακτος.

3. Το τρίτο φυλαχτό ήταν το πιο ογκώδες και το κρεμούσε στο κεφάλι του κρεβατιού της. Αυτό ήταν το "Ανάστροφο θυμητάρι" ή το "Δεσμοπήριο του κακού". Όλο το περιεχόμενο του αποτελείτο από σπόρους, φύλλα, ρίζες ή τεμάχια από αυστηρώς απαγορευμένα βότανα και ουσίες για την επίτοκο, βλαπτικών επίσης και για το βρέφος (Εικόνα 49).

Το φυλαχτό αυτό ήταν πραγματικό αποτρεπτικό φυλαχτό για να τις θυμίζει ότι αυτά που περιέχει έπρεπε διαρκώς να τα αποφεύγει. Αυτά αφορούσαν κυρίως βότανα όπως λ.χ. α) τον απήγανο β) την αιπιθιά γ) το θρούμπι δ) το λισφάκι ε) την άγχουσα στ) το χελιδωνόχορτο ζ) τη δρακοντιά η) τον αμάραγκο (μαγκούτα) θ) το λυχνάκι ι) τη σκάρφη (γοργογιάνι-ελλέβορο) ια) τον καλάνθρωπο (μανδραγόρα) κ.λπ.

Το φυλαχτό της υπενθύμιζε ότι η αυθαίρετη λήψη των βοτάνων αυτών παρεμπόδιζε την ομαλή εξέλιξη του τοκετού, αλλά κυρίως έβλαπτε το έμβρυο το οποίο μπορούσε τότε να γεννηθεί "νεκροπατημένο" ("νεκρογέννη") ή "σκασμένο". Προς τούτο, οι παραδοσιακές μαμές για να τις αποτρέψουν ιδίως τις πρωτοτόκες από την ανεξέλεγκτη λή-

ψη των παραπάνω βοτάνων και να τις προστατεύσουν είχαν πλάσει διάφορα αποτρεπτικά ποιημάτια (στιχάκια) που αισθητοποιούσαν με έκφραση αυτό που αποσκοπούσε το "ανάστροφο φυλαχτό".

Παραθέτουμε μερικά από αυτά:

- "Ανάιδα και απήγανο
και άλλο ένα βοτανάκι
αν το ξέραν οι μανάδες
δεν θα χάνανε παιδάκι"

- "Αμάραντος κι απήγανος
και το χελιδονόχορτο
κι άλλο ένα χορταράκι
αν το ξερε η μανούλα σου
ποτέ παιδί δεν θα χανε"

- "Το λυχνάκι το λισφάκι
κι άλλο ένα χορταράκι
αν το ξέρανε μανούλες
δεν θα χάνανε παιδάκι"

- "Θρούμπι θρούμπι άγκουσα
κι ένα άλλο λουλουδάκι
να το ξέρανε μανάδες
δεν θα χάνανε παιδάκι"

Ιατρική ερμηνεία

Τα δύο πρώτα φυλαχτά αφορούσαν την ψυχοπροφυλακτική προετοιμασία της επιτόκου για τη μείωση του φόβου και του άγχους για τη μεγάλη ώρα του τοκετού, με την παραγωγή ντοπαμίνης και πολυπεπτιδίων ευεξίας. Τη μεγάλη όμως ευγονική ωκυτόκιο και περιγεννητική αξία είχε το "ανάστροφο θυμητάρι" που ήταν ταυτόχρονα και "δεσμοπήριο του κακού".

Σήμερα γνωρίζουμε από την επιστήμη της Φαρμακογνωσίας ότι τα πιο πάνω αναφερθέντα βότανα και υλικά που περιείχε το "ανάστροφο" φυλαχτό ήταν απαγορευμένα γιατί προκαλούσαν κατά τον τοκετό αιμορραγίες, αδράνεια της μήτρας, ασύντακτες ή πολύ δυνατές συσπάσεις που παρεμπόδιζαν τη διαστολή του τραχήλου και ήταν βλαπτικά για το έμβρυο. Επειδή αυτά περιέχουν πολλά αλκαλοειδή και επικίνδυνα γλυκοσίδια, όπως ταξίνη, μιλουσίνη, εφεδρίνη, τοξικατίνη, κυνογλωσσίνη, κονσολιδίνη, βινσετοξίνη, υοσκιαμίνη, σκοπολαμίνη, ναπελλίνη, ακονιτίνη, λουτεολίνη, απηγανίνη, λυκακοτινίνη, παλματίνη, κουλουμπαμίνη, βερβερίνη, προλίνη και άλλα ανασταλτικά της φυσιολογικής προόδου του τοκετού και βλαπτικά του εμβρύου.

Θ. Οι πολύτιμοι και ημιπολύτιμοι λίθοι ως ωκυτόκια (Λίθοι ευτοκίας ή "πετράδια ευκολίας" ή "Μαλαματικοί λίθοι καλογεννητήρες")

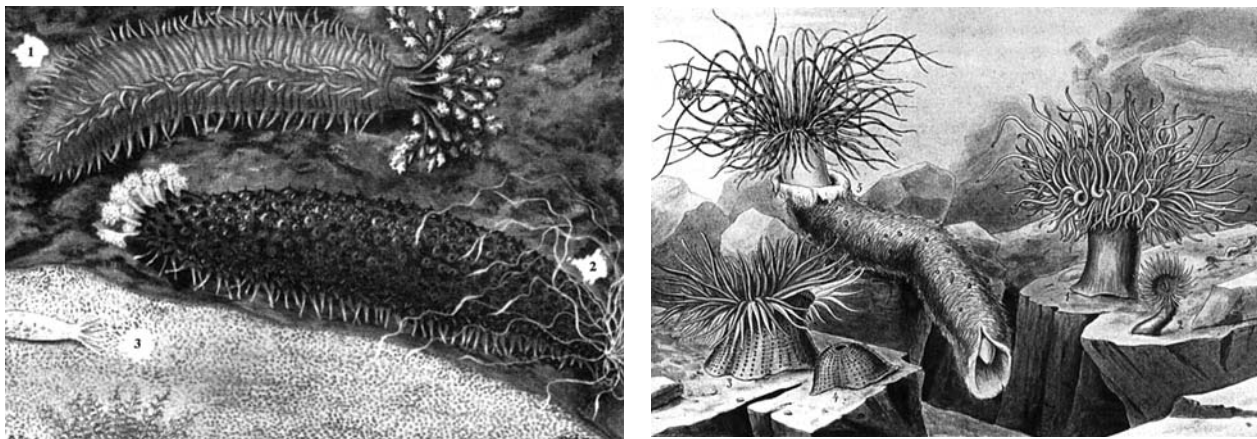
Οι Έλληνες από τα αρχαία χρόνια είχαν εντάξει μερικούς ορυκτούς πολύτιμους λίθους, καθώς και τα διάφορα "πετράδια" (ημιπολύτιμους λίθους) στα "ωκυτόκια". Είχαν δε εκτιμήσει ότι πέραν από την ιδιότητά τους να στολίζουν είχαν και την ικανότητα και δύναμη να επιδρούν πάνω στον τοκετό. Οι κακές δαμονικές δυνάμεις που έβλαπταν τις επίτοκες και τις λεχώνες μπορούσαν ακόμη να εμποδιστούν από μερικούς λίθους που τους έλεγαν "λίθους ευτοκίας" ή "τίκτοντες λίθους" ή "εγκύμονας λίθους" (Εικόνα 47).

Οι πολύτιμοι λίθοι ως μαγικοθησκευτικά σύμβολα ευτοκίας και ως προστατευτικά επιπλοκών του τοκετού και της λοχείας ήταν γνωστοί από τα Μινωικά και τα Μυκηναϊκά χρόνια. Επιπλέον, όταν είχαν πάνω τους χαραγμένα μυστικής σημασίας σύμβολα, τότε εξασφαλιζόταν ολοκληρωτικά η ευτοκία και προστασία από τις διάφορες βροτολογικές επιπλοκές του τοκετού και της λοχείας όπως ήταν οι αιμορραγίες κ.λπ. Όταν οι πρώτοι αυτοί λίθοι είχαν εξωρυχθεί από "φλέβες" που βρίσκονταν πλησίον σε ιερούς τόπους, άλση, ναούς, δηλαδή περιοχές που ήταν υπό την προστασία κάποιου αγίου, πίστευαν ότι τότε έκρυβαν ισχυρή ωκυτόκια δύναμη (Εικόνα 48).

Τα χρόνια εκείνα οι έγκυες γυναίκες ήταν επιρρεπείς στο να πιστεύουν κάθετι που ήταν υπερφυσικό και είχε θεία προέλευση. Ο φόβος που είχαν οι γυναίκες για την πιθανή κακή έκβαση του τοκετού μαζί με την άγνοια, οδηγούσε στη δεισιδαιμονική αντίληψη για τη θεραπεία μιας επιπλοκής στις κρίσιμες ώρες της Γέννησης. Κάτω από αυτή τη ψυχαναγκαστική επίδραση, πίστευαν ότι ορισμένοι ορυκτοί λίθοι, όπως ο Αετίτης, ο Γαγάτης, το Λυγγούρι, το Τοπάτσι, το Ζεφείρι, το Σμαράγδι, το Ρουμπίνι, ο Αιματίτης κ.λπ. με το χρώμα, το σχήμα, την υφή και τη λάμψη τους είχαν μεγάλο ωκυτόκιο, ευετηριακό, φυλακτικό και αποτρεπτικό συμβολικό χαρακτήρα, όταν μάλιστα μερικοί πολύτιμοι λίθοι παρουσίαζαν διάφορε μορφές και σχήματα ευνοούντα την ευτοκία.

Εικόνα 38. Η Αφροδίτη η Κυθέρεια στην αθωότητα της παιδικής της ηλικίας, με το περισσότερο ως σύμβολό της. Γραβούρα εκ των Αρχαίων του μουσείου της Ελληνικής Λαϊκής Ιατρικής.

Εικόνα 39, 40. Τα Μινωικά, τα Μυκηναϊκά και τα αρχαία χρόνια η περιοχή των Κυθήρων ήταν πλούσια σε οστρακοειδή και εχινόδερμα. Τα όστρακα της πορφύρας (που έβγαζαν την πορφυρή αφθονούσαν και τα Κύθηρα λέγονταν Πορφυρούσα. Στη γέμιση του φεγγαριού Ιούλιο-Οκτώβριο υπήρχε μεγάλη αύξηση των εχινόδερμων ολοθουροειδών (Hollothouria). Πιστεύει ο λαός ότι ο σπόρος πέφτει από τον ουρανό. Τα ακρωτηριασθέντα δήθεν γεννητικά όργανα του Ουρανού από τον γιο του Κρόνο που επέπλεαν και από εκεί ανεδύθη η θεά Αφροδίτη δεν ήταν τίποτε άλλο παρά τα ολοθουροειδή της ημέρας την εποχή της γονιμότητας. Η Αφροδίτη δεν ήταν Αμίτωρ.

Πολλές φορές δεν εξετάζονταν η επιστημονική αξία τους, αν πράγματι είχαν ωκυτόκιο ή θεραπευτική αξία, όσο η περετυμολογική θεραπευτική τους έννοια λ.χ. ο αιματίτης λίθος λόγω χρώματος αλλά και λόγω χρήσεως θεωρείτο όργανο θεραπείας, πρόληψης και καταστολής μιας αιμορραγίας. Οι παλιές παραδοσιακές μαμές τα πετράδια αυτά της ευτοκίας, φρόντιζαν καταλλήλως να τα φορτίζουν με αρχέτυπα βιώματα και δοξασίες που επιβίωσαν μέχρι σήμερα και αποσκοπούσαν στην διευκόλυνση του τοκετού και στη προστασία από επιπλοκές στη γέννα. Οι μαίες αυτές είχαν στη φαρέτρα της Μαιμικής τους Τέχνης ποικιλία λίθων με ωκυτόκια δύναμη τις οποίες δάνειζαν, επί πληρωμή, ιδίως στις έγκυες αρχόντισσες ή τις έδιναν να τις κρατά η επίτοκος την ώρα του τοκετού για ευτοκία. Οι μαμές σε κάθε ευκαιρία τόνιζαν ιδίως στις πρωτάρες ότι τα συγκεκριμένα πετράδια ήταν "χριστολοημένα" και έκρυσαν μέσα τους μυστικές ωκυτόκιες δυνάμεις που αντιστοιχούν προς τα διάφορα στάδια του τοκετού. Για παράδειγμα έλεγαν: "Αυτός ο λίθος είναι για το άνοιγμα του πόρου" δηλαδή της διαστολής του τραχήλου της μήτρας, ο άλλος "για τη χαλάρωση του γεννητικού σωλήνα (κόλπου και αιδοίου) από όπου θα περάσει το βρέφος ή ο λίθος αυτός "χάρριζε θάρρος και προστασία" στην ετοιμόγεννη.

Οι παραδοσιακές μαμές τους λίθους αυτούς τους αποκαλούσαν "καλογεννητήρια πετράδια" ή "καλομανήτσες" ή "πετράδια της καλής λευτεριάς" ή "γαστρωμένα πετράδια" ή "τίκτοντες λίθους" ή "οι εγκύμονες λίθοι των αρχαίων", όπως λ.χ. ο Αετίτης λίθος που περιείχε στην κοιλότητά του έναν άλλο μικρότερο λίθο (μίμηση εγκυμοσύνης). Η μακροχρόνια και αδιάκοπη αυτή χρήση από τις αγροτοποιμενίδες αλλά και από τις αστές έχει φτάσει αναλλοίωτη μέχρι σήμερα και αναφέρεται στην ευεργετική τους ωκυτόκια δράση, σε κρίσιμες στιγμές για τη ζωή της επιτόκου και του νεογνού. Η χρήση τους ήταν κυρίως να εξευμενίσει και να κατευνάσει ψυχολογικά την επίτοκο από ψυχαναγκαστικούς πιθανούς κινδύνους ενός φανταστικού-μαγικού και υπερβατικού κόσμου δαιμόνων που έβλαπταν αυτή και το νεογνό ώστε να επιτευχθεί η ευτοκία και η σωτηρία της στην κρίσιμη στιγμή της γέννας με τις αλεξίκακες, τις ωκυτόκιες και τις αντιβασκανίες ιδιότητές τους.

Η πίστη ότι οι λίθοι αυτοί φέρουν στην επίτοκο ευτοκία έχει επιβιώσει και έφτασε μέχρι των ημερών μας ως ζωτανή παράδοση στη ψυχή της Ελληνίδας ώστε να θεωρούνται ως σύμβολα αναγκαία ευημερίας και ευτοκίας, υγείας και μακροζωίας.

A. Τίκτοντες λίθοι

1) Ο "Αετίτης λίθος" ή "Αετόλιθος" ή "Κροταλόλιθος" ή "Γαστρωμένο πετράδι" ή "Εγκύμων λίθος" ή "Ευτόκιος λίθος"

Ο Αετίτης είναι λίθος λευκός σε σχήμα αυγού αετού ή καρούου ή βοτσάλου. Είναι το αργιλομιγές οξειδίο του σιδήρου και απαντά εντός ψαμμιτικού γαιανθρακοφόρου κοιτάσματος. Ο Αετίτης δίνει την εικόνα ενός σφαιροειδούς κοίλου συγκρίματος, σαν απολιθωμένο αυγό αετού. Μέσα στην κοιλότητα του βρίσκεται ελεύθερος πυρήνας αποσκληρωμένης ώχρας. Αν κουνηθεί με το χέρι προκαλεί κροταλισμό εξ ου και η ιδιότητά του ως ωκυτόκιου. Όταν πρόκειται να γεννηθεί η αετίνα, ο αετός (εικόνα 49) φέρνει τον Αετίτη λίθο στη φωλιά του, ο οποίος έχει την ιδιότητα να διευκολύνει τον τοκετό. Τον Αετίτη λίθο τον χρησιμοποιούσαν οι παλιές μαμές σε δύσκολους και παρατε-

ταμένους τοκετούς. Τον έδεναν στο δεξιό ριζομήρι της τίπουσας ή όταν είχε ισχυρές ωδίνες τον κρατούσε στην παλάμη της (εικόνα 50).

2) Ο "Γαγάτης λίθος" ή "Γαγγήτις λίθος" ή "Εγγαγίς πέτρα"

Ο λίθος αυτός είναι ένα είδος άνθρακος στερεού, πολύ σκληρός, πηλοειδής, μαύρος σαν λιθάνθρακας ή γαιάνθρακας με ρητινομιγή λαμπερή επιφάνεια. Την πλέον ισχυρή ωκυτόκιο δύναμη έχει ο Γαγάτης που προέρχεται από την πόλη Γαγαία της Λυκίας. Υπάρχει και ο Ελληνικός Γαγάτης που βγαίνει στην Καλαμπάκα της Θεσσαλίας. Επίσης, ο οψιανός της Μήλου λέγεται Γαγάτης.

Η ωκυτόκιο δράση του συνδέεται με τελετουργία που αφορά κυρίως τις πρωτόρες ως εξής: η μαμή έδενε το Γαγάτη λίθο με το ζωνάρι του ανδρός της στο ριζομήρι της δυστοκούσης και προσωποποιώντας τον ως αγαθοποιό πνεύμα πρόσταζε:

"Εβγα βρέφος καλεί σε η Γη
καλεί σε το άγιο Βάπτισμα
καλεί σε ο Αη Γιάννης ο Πρόδρομος
καλεί σε η Δέσποινα Υπεραγία Θεοτόκος
που έρχεται να βοηθήσει τη δούλη (τάδε)"

Αν δεν υπήρχε αποτέλεσμα τότε η μαμή καλούσε τον σύζυγο της δυστοκούσης. Έλυνε τον Γαγάτη λίθο από το ριζομήρι της γυναίκας του και τον έδενε χαλαρά στο δικό του δεξιό μηρό και προσωποποιώντας τον με τον Χριστό του έλεγε να φωνάξει δυνατά τρεις φορές προστάζοντας το βρέφος στην κοιλία: "Λάζαρε δεύρο έξω" και ευθύς η γυναίκα γένναγε. Το δρώμενο ίσως είναι επιβίωση από τη Μυκηναϊκή εποχή. Όπως λέει η Ελληνική Μυθολογία, ο Θεός Διόνυσος γεννήθηκε από το μηρό του Δία.

3) Το "Λυγγούρι" ή "Λυγγούριο"

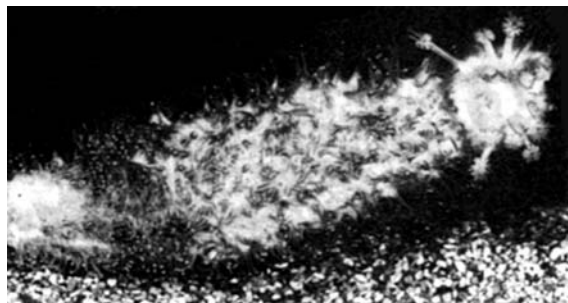
Ο ωκυτόκιο αυτός λίθος είχε χρώμα ηλέκτρου φλογώδους με ισχυρές ηλεκτροστατικές ιδιότητες. Κατά τη δογματολογία του λαού, ο λίθος αυτός της ευτοκίας είναι τα απολιθωμένα ούρα της λύκαινας. Η λύκαινα, όταν πρωτοουρήσει σαν λεχώνα, καλύπτει τα ούρα της με χώμα. Αυτό σημαίνει και η λέξη "λύκος" και ούρα, *Lyncum* και *urina*=*Lyncurium*. Το "Λυγγούρι" ως ωκυτόκιο το χρησιμοποιούσαν συχνά οι Μπάμπες στον Πόντο και την Καππαδοκία.

4) Το Ήλεκτρο, "Κεχομπάρι"

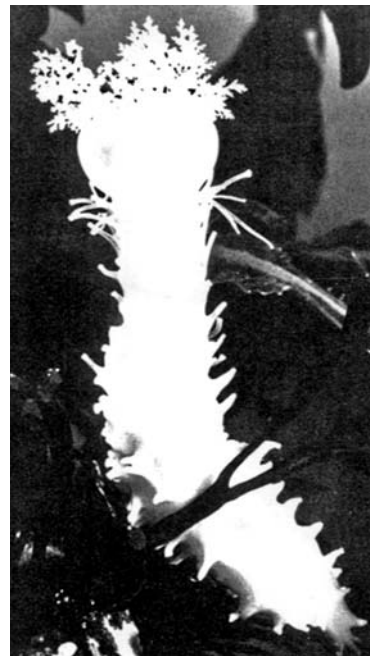
Το ήλεκτρο θεωρείται ως ο αρχαιότερος λίθος ευτοκίας. Απαντά κυρίως στις ακτές της Βαλτικής θάλασσας. Παρήχθη κατά την τεταρτογενή περίοδο από μια ποικιλία πεύκης που έχει εκλείψει, της *pinnus succinifera* και αποτελεί τα φυτικά εκκρίματα (=δάκρυα) του δένδρου. Περιέχει 6% ηλεκτρικό οξύ και ορυκτή ρητίνη, όπως το κόμμη, η σιμόνα και ο λίβανος. Η Ελληνική Μυθολογία λέει ότι το ήλεκτρο έγινε από τα δάκρυα των αδερφών του Φαέθωνος, όταν οδηγώντας το άρμα του πατέρα του Ήλιου έφυγε από την τροχιά του και προκάλεσε στη Γη πολλές καταστροφές, για τις οποίες τον κατακεραυνοβόλησε ο Ζεύς. Οι αδερφές του, οι Ηλιάδες, από τη λύπη τους μεταμορφώθηκαν σε λεύκες και τα άφθονα δάκρυα που είχαν έπιξαν και ξεράθηκαν μετατραπέντα σε ήλεκτρο.

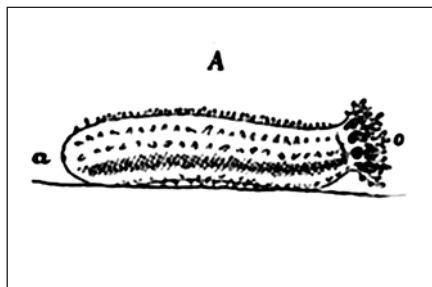
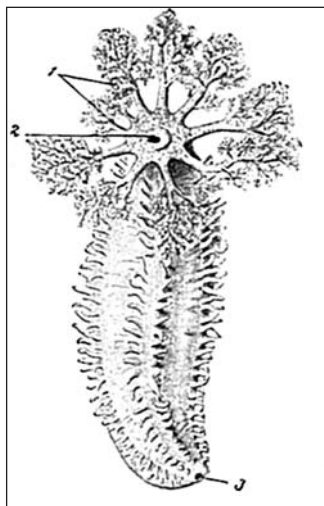
5) Ο "Μαγνήτης λίθος" ή "Ηρακλεία λίθος"

Ο λίθος αυτός επίσης πιστεύεται ότι έχει ωκυτόκιο δύναμη. Ανακαλύφθηκε από το βοσκό Μάγνο όταν τα σιδηρά πέταλα της πέτρας των σανδαλιών του προσκολήθηκαν πάνω σε μαγνήτη λίθο. Το ίδιο παρατήρησε και με την σιδερένια κεφαλή της κλίτσας του. Από εδώ και η μαγική δύναμη του πετάλου (του μικρού) που επιβίωσε και στο πέταλο του αλόγου. Το όνομα του βοσκού Μάγνος, ήταν παρωνύμιο επειδή καταγόταν από την Μαγνησία της Μικράς Ασίας.

Εικόνα 41, 42. Τα ολοθούρια της ημέρας την εποχή της γονιμότητας εμφανίζονται ομαδικά να επιπλέουν όπως οι μέδουσες στην επιφάνεια της θάλασσας κατά χιλιάδες με φωτεινούς αφρώδεις θυσάνους δίνουν την εντύπωση αφρισμένων κωματίων πέριξ αυτών.

Εικόνα 43. Τα ολοθούρια στα Κύθηρα σήμερα σπανίζουν όμως συνήθως τα μεγέθους τους είναι σαν μεγάλα αγγούρια επιμήκη και κυλινδρικά γι' αυτό τα λένε αγγούρια της θάλασσας η "ψωλιόμους" ή "αφροίσιους"

Η μαμή τους τρεις τελευταίους μήνες της εγκυμοσύνης συνιστούσε την χρήση μαγνήτου στην κοιλιά για να έχει καλή εμπέδωση το έμβρυο. Πίστευαν ότι η Γη το τραβάει να κατέβει με το κεφάλι και να μη γεννηθεί ανάποδα. Ήταν ωκυτόκιο προφυλακτικό της ανώμαλης ισχιακής προβολής, την οποία ανέκαθεν φοβόντουσαν λόγω του υψηλού ποσοστού θνησιμότητας της μητέρας και του εμβρύου.

6) Ο Αιματίτης λίθος (Εικόνα 51)

Πρόκειται για οξείδιο του σιδήρου με ερυθρό χρώμα και λάμψη. Οι αιμοστατικές του ιδιότητες συνδέθηκαν από τους αρχαιότερους χρόνους με το χρώμα του. Ο Πάπυρος του Έμπερ συνιστά τη χρήση του Αιματίτη για να σταματούν τις αιμορραγίες στη λοχεία. Η χρήση του ήταν συνηθισμένη στην Αρχαία Αίγυπτο, όπου το χρώμα και η σύστασή του ήταν εκείνα που εξ' αρχής υποδηλώνουν τη χρήση του. Γενικώς, τα κόκκινα πετράδια θεωρούνται ως αιμοστατικά, όπως το Ρουμπίνι, το Κοράλλι (απολίθωμα θαλασσίου ζώου), ο Σπινέλης, το Καρνιόλιο κ.λπ.

7) Ο Σμάραγδος (το Σμαράγδι)

Οι αρχαίοι διέκριναν τις διάφορες ωκυτόκιες ιδιότητές τους ανάλογα με τις φυσικές του ιδιότητες. Μεγάλη σημασία έδιναν στο χρώμα του. Το χρησιμοποιούσαν ως λίθο που χαλάρωνε την επίτοκο και την ξεκούραζε στις δυνατές ωδίνες. Η δυστοκούσα υποχρεωνόταν να κοιτάει συνεχώς τον Σμάραγδο για να ξεκουράζεται στα μεσοδιαστήματα των ισχυρών ωδίνων. Το χρώμα του παραμένει αμετάβλητο στο ημίφως και στο φως του λύχνου δηλαδή στις ώρες του τοκετού.

8) Οι Λίθοι του Σολομώντος

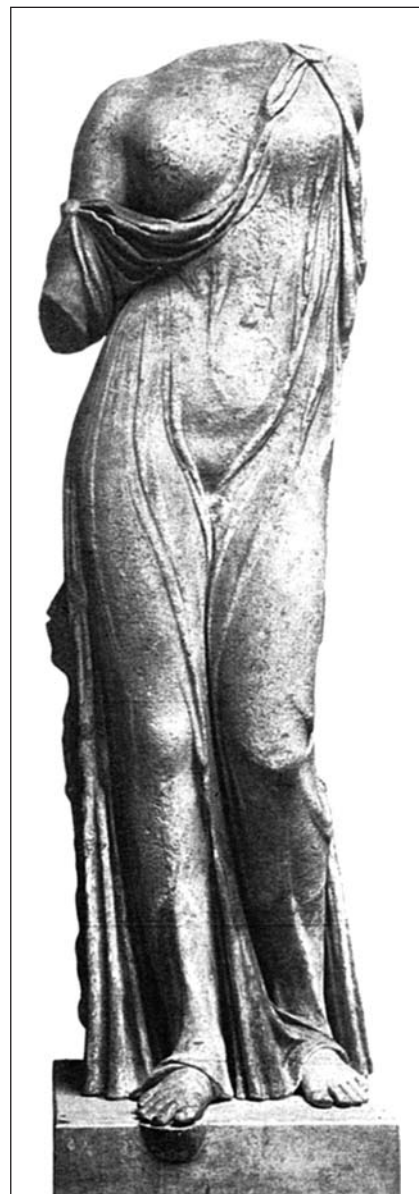
Ο σοφός βασιλιάς Σολομών συνιστούσε ως λίθους ευτοκίας τους εξής τέσσερις: α) το Σμαράγδι β) το Τοπάζι γ) το Λαζούρι και δ) το Καρβούνι.

9) Πετράδια που διώχνουν τους φόβους της Γέννας σε πρωτοτόκο

Στη λαϊκή αντίληψη των παραδοσιακών μαιών ξεχώριζαν επτά έως εννιά πετράδια που έδιωχναν τον φόβο στις πρωτάρες. Γι' αυτό τα συνιστούσαν ως προφυλακτικά ωκυτόκια. Αυτά ήταν ο Χαλκιδόνιος, ο Χαραζίας, το Βηρύλλιο, η Ακουαμαρίνα, ο Φιδόλιθος, ο Αχάτης, ο Γαγάτης, το Κοράλλι και ο Κύανος.

Ιατρική ερμηνεία

Είναι δύσκολο να ερμηνεύσει κάποιος ιατρικά την δύναμη της ευτοκίας που πίστευαν ότι είχαν μερικοί πολύτιμοι

Εικόνα 44. Κορμός της Κυθέρειας Ουρανίας Αφροδίτης. Η Αφροδίτη των Κυθέρων λατρεύεται ως κοουροτρόφος, δηλ. παιδαγωγός και προστάτης των κοριτσιών όπως και η Αρτεμις ελέγγο και νυμφαία γιατί προστάτενε το γάμο. Η λατρεία της ήταν ευπρεπής αξιοπρεπής και σεμνή σε αντίθεση με την λατρεία της Πανδήμον Αφροδίτης της Κύπριας. (Αρχαιολογικό Μουσείο Ρώμης)

λίθοι. Ίσως, η "πλύση του εγκεφάλου" και η δύναμη της υποβολής των παραδοσιακών μαιών προς τις πρωτοτόκους να είχε κάποια επίδραση στη νευροφυσιολογία της επιτόκου με την παραγωγή πολυπεπτιδίων ευεξίας, ντοπαμίνης, στιμουλινών, β-ενδορφινών, κατεχολαμινών, ρυθμιστικών ενζύμων, παραγωγή ωκυτοκίνης ή μείωση προγεστερόνης και άλλων μικρομοριακών ενώσεων και ενζύμων, οι οποίες να είχαν κάποια ψυχογενή επίδραση στην επιτόκο.

Οι μαμές τις είχαν διαβεβαιώσει ότι τα πετράδια αυτά δεν ήταν άψυχα αντικείμενα αλλά ζωντανά που έκρυβαν κάποια μυστική και απόκρυφη δύναμη. Τα πετράδια της ευτοκίας τα θεωρούσαν ότι περιέκλειαν αγαθοποιά πνεύματα που βοηθούσαν προς ευτοκία και επηρέαζαν το πεπρωμένο της επιτόκου και του εμβρύου με την καλή και αίσια έκβαση της γέννας.

Η τάση να προσοδίδουν οι μαμές σε μερικούς πολύτιμους λίθους ωκυτόκια δύναμη και να γίνονται τόσο πολύ αποδεκτοί από τις γυναίκες, μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι αφού είναι τόσο βαθεία ριζωμένη στις επιτόκους, θεωρούμε ότι ανταποκρίνεται σε μια ανθρωπινή αναγκαιότητα της επιτόκου, λόγω ψυχαναγκασμού από την αγωνία και το φόβο αυτή τη διαβατήρια κρίσιμη ώρα της γέννας. Αυτό έκανε ώστε υπήρχε μια απόκρυφη συμπάθεια ανάμεσα στους λίθους της ευτοκίας και στις γυναίκες που τους κρατούσαν συνέχεια στην παλάμη τους.

Εκείνο που χάριζε την εμπιστοσύνη ότι επιδρούσε στην ευτοκία, δεν ήταν ο ίδιος ο πολύτιμος λίθος, αλλά η ιδέα την οποία εκπροσωπούσε και με τη οποία ταυτιζόταν συναισθηματικά και την οποία ενσωμάτωναν οι επιτόκες που τις κρατούσαν με τυφλή πίστη. Ίσως, η ωκυτόκια ιδέα ενισχυόταν και ζωοποιείτο όταν την κρατούσαν σφιχτά και την ενατένιζαν ως σύμβολο ευτοκίας. Έτσι, οι λίθοι αυτοί αποκτούσαν μεγάλη συναισθηματική αξία, αφού οι επιτόκες είχαν μεγάλη ανάγκη προστασίας από τα κακά πνεύματα της φύσεως που τις έβλαπταν. Τέλος, πιστεύουμε ότι η πολυσημάντη αυτή χρήση των πολύτιμων λίθων που φέρουν ευτοκία στις δυστοκούσες και καταπονημένες ψυχικά από έναν επίπονο και παρατεταμένο τοκετό είχε ευνοϊκές και ευμενείς επιδράσεις στη ψυχαναγκαστική τους κατάσταση.

1. Άγιοι προστάτες των εγκύων και βοηθοί των επιτόκων προς ευτοκία ή "Άγιοι για τις γέννες που δίνουν καλή λευτεριά"

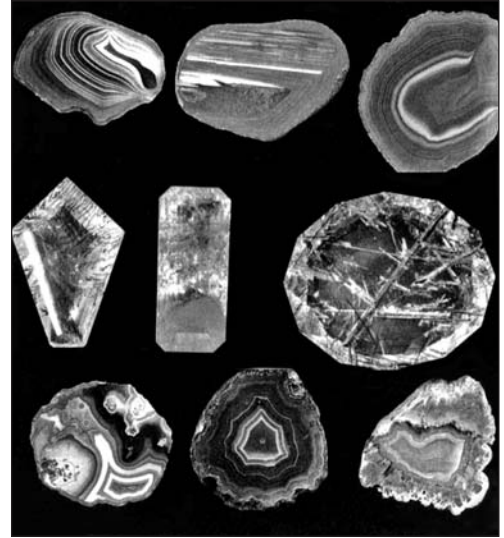
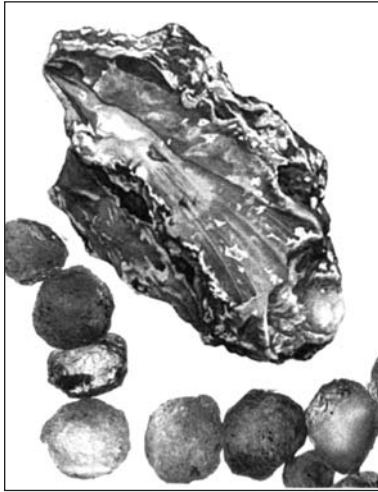
Κατά την πανελλήνιο δογματολογία του λαού υπάρχουν άγιοι στους οποίους κατά κοινή πίστη απέδιδαν ωκυτόκιες χάριτες και δυνάμεις ευτοκίας.

1) *Η Παναγία.* Ο λαός πίστευε ότι πρώτη η Παναγία και ο Χριστός είχαν μεγάλη ωκυτόκιο δύναμη και πάντοτε βοηθούσαν τις ετοιμόγεννες που δυστοκούσαν. Οι έγκυες και οι επίτοκοι έτρεφαν μεγάλο σεβασμό και αγάπη προς την μητέρα του Χριστού την Θεοτόκο, την οποία τιμούσαν ποικιλοτρόπως γιατί η μεγάλη καρδιά και η παρουσία της Παναγίας με τη γέννηση του Χριστού έδωσε ιδιαίτερο νόημα στις ετοιμόγεννες γυναίκες αφού η ίδια η Παναγία γέννησε με λίγες ωδίνες. Έτσι, η μεγάλη καρδιά της Παναγίας προσωποποιούσε τη στοργή, την καλοσύνη και την συμπαραστάση προς τις ωδινούσες (Εικ. 19, 24).

Οι λαϊκές γυναίκες πίστευαν ότι η Παναγία συμπαραστέκεται σε κάθε δύσκολο τοκετό για να μετριάσει τον πόνο, να διαλύσει το φόβο, να παρηγορήσει την κοιλοπονούσα, να βοηθήσει την κακογεννήτρα, να μεσολαβήσει να μη τυρανιέται η κακόγεννη και να σώσει αυτήν και το βρέφος. Οι παραδοσιακές μαμές επίσης πίστευαν ότι τις ιδιότητες αυτές της η Παναγία τις επιδείκνυε προς όλες τις ετοιμόγεννες, γιατί και αυτή κοιλοπόνησε για να γεννήσει το Χριστό. Οι επίτοκοι από σεβασμό είχαν προσδώσει πολλά "ωκυτόκια" και "ευτόκια" επίθετα στην Παναγία κατά τις επικλήσεις τους σε δυστοκίες όπως: Γοργοεπήκοος, Φανερωμένη, Ελεούσα (Λεούσα), Ελεμονήτρια, Ελεήστρια, Γιάτρισσα, Ιαματική, Γαμμαπούσα (σταματά τις αιμορραγίες στον τοκετό ιδίως της υστεροτοκίας), Βλέπουσα, Πο-

Εικόνα 45, 46. Δύο χαρακτηριστικά αγάλματα της Αφροδίτης των Κυθήρων προστάτιδας θεάς των γεννήσεων, της ευτοκίας και του τοκετού. Στην Πελοπόννησο και στην Ηπειρωτική Ελλάδα ετιμάτο ως προστάτης της συζυγικής ζωής και του νομίμου γάμου την διέκρινε η αξιοπρέπεια και η σεμνότης. Η Πάνδημος Αφροδίτη που γεννήθηκε στην Πάφο της Κύπρου πρέπει να ήταν άλλο πρόσωπο, κόρη της Ασιατικής Αστράτης και σ' αυτήν θυσίαζαν κριάρια ενώ στην Αφροδίτη των Κυθήρων περιστέρια.

Εικόνα 47. Α) Οι Έλληνες από τα αρχαία χρόνια είχαν εντάξει μερικούς ορυκτούς πολύτιμους και ημιπολύτιμους λίθους (πετράδια) ως εντοκία και ωκυτόκια γι' αυτό τους έλεγαν "λίθους εντοκίας" ή "τίκτοντες λίθους" ή "εγκύμονας λίθους".

Β) Οι Μινωίτες, οι Μυκηναίοι και αργότερα οι Αρχαίοι και οι Βυζαντινοί χάραζαν επάνω στους λίθους σύμβολα εντοκίας.

Εικόνα 48. Οι μαμές τα παλιά χρόνια πίστευαν ότι ορισμένοι λίθοι όπως ο χάτης, ο γαγάτης, το λυγγούρι, το τοπάτσι, το ζαφείρι, το ομαράγδι, το ρουμίνι, εννοούσαν την εντοκία γι' αυτό τους έφεραν επάνω τους οι επίτοκες στις κρίσιμες ώρες της γέννας ως ωκυτόκια και αποτρεπτικά φυλαχτά για τις επιπλοκές του τοκετού.

νολύτρια, Ελευθερώτρια, Παρηγορίτισσα, Παυσολύπη, Πονολυτού (έλυε τις ωδίνες), Πορταϊτίσση ή Ανοιχτοπορούσα (ανοίγει τον πόρο της κακογεννήτρας, δηλαδή βοηθάει να γίνει η πλήρης διαστολή του τραχήλου της μήτρας της επιτόκου για να αρχίσει η εξώθηση και έλευση του παιδιού στον Κόσμο) = Ελευθερώτρα, Γεννονηκίτρα, Ζωδόχος Πηγή, Δεομένη, Οδηγήτρια, Χρυσορωγίτισσα, Βυζοπονούσα, Γαλατιανή, Γαλακτοτροφούσα, Γαλατινή.

Οι επικλήσεις των ωδινουσών και δυστοκουσών προς την Παναγία ήταν άπειρες. Αναφέρουμε μερικές:

- "Παναγιά μου τρέχα και βοήθα"

- "Παναγιά μου Πορτιανή έλα κοντά μου κι άνοιξε τον πόρο μου να καλογενήσω"

- "Παναγιά μου Μεγαλοσπηλιώτισσα και ξεσπήλιωσε μου το (το παιδί) και θα στο φέρω στη Χάρη σου να το βαπτίσω Σπήλιο"

- "Παναγιά μου Ξελευτερώτρια μου και Πορταϊτίσά μου άνοιξε τις πόρτες σου και λυπήσου με τη δόλια που τυραγιέμαι και κοιλοπονάω Παναγιά μου".

2) Ο Άγιος Ελευθέριος (15 Δεκεμβρίου) Άμα η έγκυος αισθανόταν τα πρώτα σκιρτήματα της μητρότητας (4ος μήνας κύησης) έθετε τον εαυτό της σαν "δίψυχη" εκτός από την σκέπη της Παναγίας και κάτω από την προστασία του Αγίου Ιερομάρτυρος Ελευθερίου, σε κάθε δε γέννα έστελνε πρόσφορο στην Εκκλησιά για να έχει καλή λευτεριά. Η πίστη του λαού ότι η χάρις του αγίου αυτού παρέχει εύκολο τον τοκετό ήταν καθολική στον Ελλαδικό χώρο (Εικόνα 52). Για να τιμήσουν τον άγιο οι έγκυες δεν εργάζονταν κατά την εορτή του, προκειμένου να έχουν την εύνοιά του, να καλογενήσουν. Όταν προσκαλείτο η μαμή, έφερε μαζί της και την εικόνα του Αγίου Ελευθερίου την οποία τοποθετούσε πλάϊ στην επίτοκο, ή την επίθετε επί της κοιλιάς της δυστοκούσης, γιατί θεωρούσε την ενέργεια αυτή ως τελεσφόρο ωκυτόκιο. Επίσης, επί δυστοκίας έψαλλαν παράκληση στον Άγιο και έταζαν το τεθησόμενο αν μεν είναι γυιός να του δώσουν το όνομα Ελευθέριος ή Ελευθερία αν είναι κόρη.

Οι περισσότεροι προστάτες άγιοι, ως άγιοι εντοκίας, υπομνησκονταν από παρετυμολογία. Έτσι και το όνομα του Αγίου Ελευθερίου συνδεόταν με το ρήμα ελευθερώνομαι που χρησιμοποιείται και με την σημασία του τίκτω, γεννώ. Ο Άγιος Ελευθέριος πιστευόταν ανά το Πανελλήνιο ότι παρείχε στην επίτοκο "καλή λευτεριά" και με το αίσιο τέλος του τοκετού την ελευθερώνε.

Στην Μυκηναϊκή εποχή, η Θεά Ήρα ως Ιάτραινα του τοκετού έφερε πολλά επίθετα ένα από τα οποία ήταν Ελευθερά ή Θεά Ελευθέρα. Το ίδιο και η Άρτεμις. Οι γυναίκες κάθε χρόνο για τον αίσιο τοκετό προσέφεραν δώρα στη Θεά, τα λεγόμενα Ελευθέρια.

Το αγιόχωμα του Άη Δηντέρη ως ωκυτόκιο στην Ήπειρο. Όταν σε μια έγκυο πλησιάζουν οι μέρες για να γεννήσει πήγαινε στον Άγιο Ελευθέριο των Ιωαννίνων και έπαιρνε χώμα από τον τάφο του Αγίου Ελευθερίου και θυ-

μίαμα μετά την λειτουργία, για να ξελευτερωθεί γρήγορα. Από τις πολυάριθμες επικλήσεις προς τον άγιο αναφέρουμε μερικές:

"*Αη Λευτέρη μου ξελευτέρωσε με με το καλό*"

"*Άγιε Λευτέρη μου κάνε να πέσει γρήγορα το λευτέρι μου*" (το ύστερο, ο πλακούς) *γιατί η πλήρης ελευθερία της γυναίκας γίνεται μετά την έξοδο του πλακούντα.*

"*Αη Λευτέρη μου λευτερωσέ με κι άμα θα σαραντίσω θαρθω να σε λειτουργήσω*"

"*Αη μου Λευτέρη άρτο και διπλέρη*"

3) *Ο Άγιος Στυλιανός ο Παφλαγών (26 Νοέμβρη)* Η πίστη του λαού ότι ο άγιος αυτός ενίσχυε και προστάτευε το έμβρυο από πρόωρο τοκετό (το στέλωνε) και μετά τη γέννα το στίλωνε, δηλαδή του ενίσχυε την υγεία του, αφού ήταν φίλος των νηπίων (το επώνυμο του αγίου από τη λέξη στύλος). Ο Άγιος Στυλιανός άγιασε σε σπήλαια και έγινε λαϊκός Γιατρός Νεογολόγος και Βρεφολόγος που θεράπευε τα νήπια από διάφορες θανατηφόρες νόσους. Όσες δε γυναίκες είχαν χάσει τα παιδιά τους επικαλούνταν να τις βοηθήσει ώστε να τεκνοποιήσουν και πάλι και να έχουν ευτοκία. Προς τούτο όλες οι έγκυες και μητέρες τιμούσαν με αγρία την εορτή του αγίου (26 Νοεμβρίου) για να διαφυλάττει τα νήπια τους καθώς και οι επίτοκες ως επιφέροντα την ευτοκία (Εικόνα 53).

4) *Ο Άγιος Συμεών ο Θεοδόχος (3 Φεβρουαρίου)* Ο Άγιος Συμεών θεωρείται θεότρομος άγιος για τις έγκυες, τους τρεις πρώτους μήνες της εγκυμοσύνης, γιατί πίστευαν ότι τιμωρούσε ανστηρότητα κάθε παραβάτιδα έγκυο που δεν τιμούσε την εορτή του απέχοντας από κάθε εργασία, όπως απαιτούσε το έθιμο. Η τιμωρία του φτωχού αυτού αγίου ήταν ότι αποτύπωνε σε εμφανές μέρος του σώματός του εμβρύου που κυοφορούσε η γυναίκα κάποιο σημάδι δηλαδή σημείωνε και "σημαδεύε" το παιδί για την ασέβεια της μάνας του (Εικόνα 54). Για να αποφύγουν την ενδεχόμενη βλάβη του παιδιού τους οι έγκυες, ιδίως τους τρεις πρώτους μήνες της εγκυμοσύνης, τιμούσαν την εορτή του Αγίου (3 Φεβρουαρίου). Απέιχαν από κάθε εργασία και πρόσεχαν να μην αγγίζουν κάτι διότι πίστευαν ότι ο άγιος θα αποτύπωνε σε εμφανές μέρος του σώματος του παιδιού τους (πρόσωπο, λαιμό, χέρια) σημείο, σημαδεύοντας το παιδί. Αν λ.χ. έπιανε τσουκάλι θα έβγαζε το παιδί μελαγχρωματικό σπίλο, αν έκοβε κόκκινο ύφασμα ή έκοβε γαρύφαλλο και το μύριζε θα έβγαине το παιδί της με κόκκινο σημάδι στο πρόσωπο δηλαδή αιμαγγειώμα. Αν άνοιγε ψαλίδι το παιδί θα γεννιόταν κοψοχειλής (με λαγόχειλο) κ.λπ., ίσως από τη υποτιθέμενη σημασία του παρετυμολογικού ονόματος του αγίου (Συμεών, σημειώνω, σημάδι) (Εικ. 10, 12, 13).

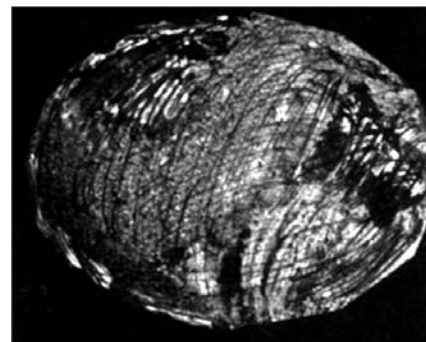
Ιατρικώς η οργανογέννεση στο έμβρυο λαμβάνει χώρα τις πρώτες 12 εβδομάδες της κύησης. Αν τότε επισυμβεί στρες, αγχώδεις καταστάσεις, ισχυρές συγκινήσεις ή έντονες ενοχές ή υπερέκκριση αδρεναλίνης και η παραγωγή κατεχολαμινών, αυτό ασφαλώς ευνοεί ιδίως τις δερματικές δυσπλασίες όπως τα αιμαγγειώματα και τους σπίλους στο παιδί.

Μετά τον τρίτο μήνα της εγκυμοσύνης, η έγκυος αν βρισκόταν στην ανάγκη μπορούσε να εργαστεί στο σπίτι αρκεί να έφερε πάνω της ένα καθρεφτάκι κι ένα σιδερένιο καρφί, οπότε εξουδετερωνόταν η παράβαση αλλά έπρεπε να ζητήσει συγχώρεση: "*Άγιε Συμεέ μου συγχώρεσέ με και ότι έφτιαξα να πάει πίσω μου*" και έπιανε με τα χέρια της τους γλουτούς της και μετά τα βουτούσε στο αλατόνερο και τα σκούπιζε. Σε πολλά μέρη τηρούσαν τριήμερη αργία τα λεγόμενα "*Συμόγιοργα*" (Αγίου Συμεών, Αγίου Τρύφωνος και Αγίας Παπαντής (Παναγιάς) γιατί πίστευαν ότι ο Τρύφωνος τρίφτει τα κόκκαλα, ο Σημύος τα σημειώνει και η Παπαντή τα πλάθει".

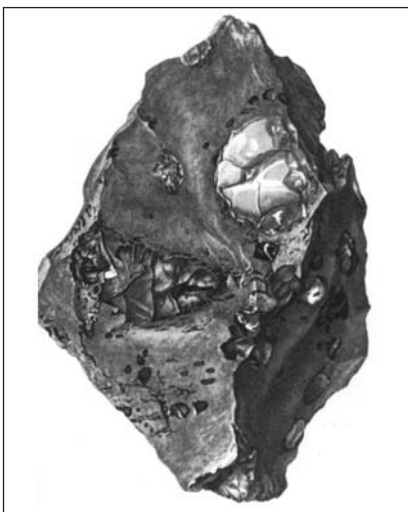
5) *Ο Άγιος Αζαρέας (Ζαρέας)* Πρόκειται για προσωποποίηση του Αγίου Βλασίου (11 Φεβρουαρίου). Είναι άγιος που προστάτευει όσες γυναίκες αργούσαν να γεννήσουν. Θεωρείται ως προστάτης άγιος των παρατεταμένων τοκε-

Εικόνα 49. Όταν πρόκειται να γεννήσει η αετίνα, ο αετός φέρνει τον αετίτη λίθο στη φωλιά του. Οι παλιές μαμές πίστευαν ότι ο αετίτης λίθος διευκόλυνε τον τοκετό.

Εικόνα 50. Αετίτης λίθος είναι λίθος λευκός ή φαιός σε σχήμα αυγού αετού ή καρούν. Είναι το αργιλομιγές οξειδίο του σιδήρου μέσα στην κοιλότητα που υπάρχει πυρήνας ελεύθερος που προκαλεί κροταλισμό (ωκντόκιο).

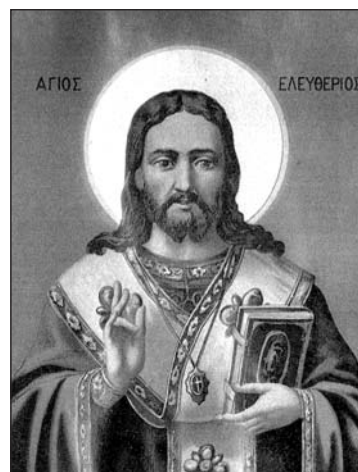

Εικόνα 51. Αιματίτες λίθοι. Πρόκειται για οξειδία του σιδήρου με ερυθρό χρώμα και λάμψη. Οι αιμοστατικές τους ιδιότητες συνδέθηκαν από τους πανάρχαιους χρόνους με το χρώμα τους. Ο πάπυρος του Έμπερ λ.χ. συνιστά τη χρήση των λίθων αυτών για την κατάπαυση της αιμορραγίας της υστεροτοκίας.

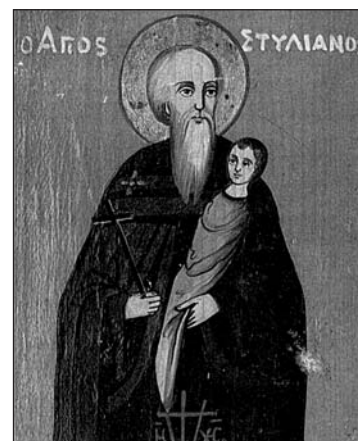
τών πάνω από 41 εβδομάδες και επέφερε ευτοκία στην δυστοκούσα και υγεία στο "ζαρέα", δηλαδή στο παιδί που γεννήθηκε από καθυστερημένο τοκετό.

Ως γνωστό, τα παιδιά που γεννιούνται από παρατεταμένο τοκετό, λόγω αρχομένης ατροφίας του πλακούντα, αποκτούν ιδιότητες προύρων και γεννιούνται σουφρωμένα, ζαρωμένα, ρυτιδωμένα, με ρικνώσεις του δέρματος, της κοιλίας, του λαιμού και των άκρων και λόγω αφυδατώσεως και κακής ενδομητρικής κυκλοφορίας έχουν υψηλή θνησιμότητα. Πιστεύουμε ότι ο Άγιος δεν προκαλούσε στα νεογνά ζαρωματίες, όπως μερικοί νομίζουν, αλλά σπήλιωνε τα νεογνά αυτά και τα ενυδάτωνε με νερό-μέλι-γάλα. Στο σπήλαιο που ζούσε οι συνήθεις θερμοκρασίες και υγρασία ήταν ιδανικές για τα σουφρωμένα (ζαρωμένα) νεογνά, ως σε θερμοκοιτίδα.

6) Ο Άγιος Αύκουλας. Πρόκειται για άγνωστο άγιο της ευτοκίας που όπως πίστευαν παρετυμολογικά έκανε εύκολο τον τοκετό και άρα είχε ωκυτόκιο δύναμη. Ήταν ένας ήπιος φτωχός άγιος, όπως όλοι οι άγιοι της ευτοκίας, ο οποίος χρησιμοποιούσε μεθόδους που από ένστικτο εφάρμοζαν τα "συράμενα της γης" (φίδια). Πιστεύουμε ότι ο "Άγιος" Αύκουλας είναι επιβίωση του Θεού Ασκληπιού. Ως γνωστό, ο Ασκληπιός είχε ικανότητα για ταχεία και αίσια έκβαση του τοκετού όταν μετά το λάλημα του μαύρου αλέκτορος η γυναίκα εξακολουθούσε και ωδινούσε. Τότε

Εικόνα 52. Μετά την Παναγία, ο Άγιος Ελευθέριος θεωρείται ως και κατ' εσχάτην προστάτης για κάθε επίτοκο. Ο προστάτης αυτός άγιος παρέχει "καλή λευτεριά" και με το αίσιο πέρας του τοκετού την ελευθερώνει.

Εικόνα 53. Ο Άγιος Στυλιανός ο Παφλαγόν, είναι ο προστάτης άγιος των νεογνών και βρεφών. Ο άγιος που ενισχύει και προστατεύει το έμβρυο μέσα στη μήτρα ("το στελιώνει") για να μη αποβάλει η έγκυος. Κατά τη γέννα και μετά το στυλώνει δηλ. το ενδυναμώνει στην υγεία του. Τα ονόματα των αγίων προέρχονται από παρετυμολογία της λέξης "στύλος".

ο Ασκληπιός έκανε τρεις ενέργειες α) ακουμπούσε στην κοιλιά της δυστοκούσας ταριχευμένο ζευγάρι όφρων την ώρα που βρισκόταν σε ερωτική περίπτυξη β) έκαιγε μια βέργα βαγιάς και την έβαζε σε μια φιδότρυπα οπότε το φίδι ζαλισμένο περιελίσσεται επί της ράβδου και έτσι κουλουριασμένο το έφερε γρήγορα και το επέθετε στην κοιλιά της δυστοκούσας και γεννούσε παρευθός, ίσως επιβίωση του οικουρού όφρη). Ο όφρις αυτός έκτοτε έμενε στο σπίτι ως "οικούρος". Είναι το φίδι, η Ελαφίς ή Σπιτόφιδο (Εικ. 22, 3).

Η αντίληψή μας αυτή στηρίζεται στην παράδοση ότι τόσο στην αρχαιότητα όσο και στο Βυζάντιο και κατά την Νεοελληνική εποχή "Οικούρος όφρις" ή "Σπιτόφιδο" δεν υπήρχε ποτέ σε σπίτια άκληρων ζευγαριών και γ) έζωνε την κοιλιά της κοκογεννήτρας με φιδοτόμαρο.

Πιστεύουμε ότι ο Άγιος Αύκουλας είναι επιβίωση του Ασκληπιού γιατί έχει επιζήσει όπου υπήρχαν Ασκληπιεία, όπως στην Πέργαμο, την Σμύρνη, τη Λυκία της Μ. Ασίας και στον Ελλαδικό χώρο, την Αρκαδία, την Μεσσηνία, την Αργολίδα, την Κω (Εικόνα 55). Στην παράδοση έχει επιζήσει ότι ο Ασκληπιός ήταν "φιδοπιάστης" και εξολοθρευτής αρουραίων στην Θέλπουσα της Αζανίας (βορειοδυτική Αρκαδία) όπου και γεννήθηκε ως νόθος.

Η λέξη Αύκουλας πιθανόν προέρχεται από τη λέξη αντίκα που σημαίνει στη στιγμή, αμέσως, παραχρήμα, αύθι, αυτόθι, ως το κατεπεύγον, ιδιότητες που απέδιδαν στον Ασκληπιό και στον Άγιο Αυκούλα ότι επέφεραν ταχύ, εύκολο τοκετό σε δυστοκούσα.

7) Η Αγία Λεχούσα. Δεν πρόκειται για αγία αφού δεν υπάρχει με αυτό το όνομα στο χριστιανικό εορτολόγιο, αλλά μάλλον είναι προσωποποίηση της Παναγίας Λεχώνας, της Υπαπαντής που σαράντισε από τη λεχωνιά, ή της Παναγίας της Ελεούσας. Πιστευόταν ότι επειδή η Παναγία ευκολογέννησε χωρίς ισχυρές ωδίνες η αγία Λεχούσα (Παναγία) προστάτευε τις λεχώνες από τα 40 κακά δαιμόνια της λεχωνιάς, εφ' όσον για να την τιμήσουν έπαιρναν την ευχή της με τον Σαρανταισμό. Παρ' ότι η Παναγία γέννησε το Χριστό αλοχεύτως, όμως η λαϊκές μαμές πίστευαν ότι η Παναγία πέρασε κι αυτή τη λεχωνιά της. Έτσι, μπορούσαν καλύτερα να την οικειοποιηθούν και να την ταυτίσουν με τις λεχώνες.

8) Η Αγία Μαρίνα (Επιβίωση της θεάς Αρτέμιδας) Ήταν η αγία της γονιμότητας, της ευτοκίας και της κατευνάσεως των κωλικών των βρεφών και γενικώς προστάτιδα των καχεκτικών παιδιών. Η παράδοση λέει ότι η αγία Μαρίνα έντυνε τα ορφανά παιδιά που οι μανάδες τους είχαν πεθάνει στη γέννα. Αυτή ήταν ικανή να ηρεμεί και να καθησυχάζει τα βρέφη, να τα "μαρανίσκει", ίσως παρηχητικού μαρίνα-μαρανίσκω = καθησυχάζω, ηρεμώ.

9) Ο Άγιος Ευστάθιος (20 Σεπτεμβρίου) "Αη Στάθης" Τον επικαλούνται κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης γιατί έχει ευόωνο όνομα να σταθεί το παιδί στη μήτρα και να βγει γερό στην ώρα του. Επίσης στις αιμορραγίες της εγκυμοσύνης βοηθά να σταθεί το αίμα γι' αυτό τους αιματοστάτες, χάνδρες από πηγμένο κρόκο αυγού σε μερικά μέρη της Ηπειρωτικής χώρας τους λένε "Αη Στάθης". Επίσης ο άγιος κάνει λιγότερο επώδυνες τις ωδίνες του τοκετού. "Αη Στάθη μου στάσου κοντά μου στα πόνια μου".

10) Άλλοι Άγιοι της ευτοκίας

α) Ο Άγιος Φανούριος, β) ο Άγιος Γρηγόριος, γ) ο Άγιος Μάμας, δ) ο Άγιος Παντελεήμων, ε) ο Άγιος Αρτέμιος, στ) ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, ζ) οι Άγιοι Ανάργυροι, η) η Αγία Άννα και θ) ο Άγιος Ερμογένης (στην Κύπρο).

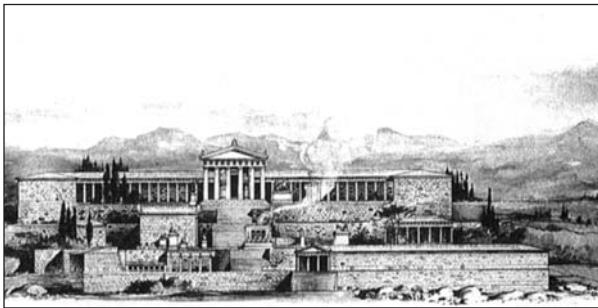
Ήταν και αυτοί άγιοι της ευτοκίας, όπως συνεπάγεται από τις επικλήσεις των δυστοκουσών, όπως λ.χ. "Άγιε Γρηγοράκη μου γρηγορογέννησέ το το παιδί", "Άγιε Φανούρη φανέρωσέ μου το να μην κοιλοπονώ", "Άγιε Στάθη (Άγιος Ευστάθιος) μου στάσου κοντά μου στα πόνια μου", "Άγιε Παντελεήμονα πάντων ελεήμονα ελέησέ με και λύτρωσέ με την ώρα τούτη τη μεγάλη", "Άγιοι μου Ανάργυροι άμα με ξελευτερώσετε γοργά - γοργά το παιδί θα το βγάλω (βαφτίσω) Αργυράκι", "Άγία Άννα μου άνοιξε με και βγάλε μου το παιδί".

11) Ο Άγιος "Αλήμονας" ή Αη Γιάννης Αλίμονος ή Αη Λάζαρος ο "Άλλοιμονάκης" ή Αη Αλήμονας

Κατά την δογματολογία των παραδοσιακών μαιών στην Ήπειρο και στην Πελοπόννησο υπάρχει ένας άγιος που έχει σχέση με τη γέννα της γυναίκας και αυτός είναι ο Άγιος Αλήμονας (Αλεήμονας=ανελεήμων). Ήταν ένας "τιμωρός" άγιος και όχι προστάτης άγιος που δεν χαριζόταν σε καμιά γυναίκα που είχε κακή λεχωνιά. Αυτός, όπως έλεγαν,

Εικόνα 54. Ο Άγιος Συμεών ο Θεοδόχος θεωρείται άγιος "Θεότρομος" για τις έγκνες γυναίκες επειδή τιμωρούσε κάθε έγκνο που δεν τιμούσε με αγγία την γιορτή του. Η τιμωρία ήταν ότι σημάδευε το δέρμα του εμβρύου δηλ. με αιμαγγειώματα, σπύλους, κλπ.

Εικόνα 55. Α-Β) Αναπαράσταση του περιήφημον Ασκληπιείου της Κο
Γ) Τα ερείπια του Ασκληπιείου σήμερα

μνηση αυτού η μαμή έπαιρνε την περίμετρο από την κολώνα της εκκλησίας της Παναγίας με σπάγγο και έζωνε την δυσοκούσα προς ευτοκία.

β) Το "Γαϊτόνι της Αναλήψεως"

Η μαμή σηκωνόταν το πρωί της Αναλήψεως και κούρευε λίγο μαλλί από τα πισινά μιας προβατίνας. Το μαλλί αυτό έγνεθε και το έφτιαχνε τρεις κλωστές τις οποίες έπλεκε σε γαϊτόνι. Το γαϊτόνι αυτό το φύλαγε για όποια ήταν κακογεννήτρα και της έζωνε την κοιλιά με το γαϊτόνι αυτό της Ανάληψης. Έτσι, "αναλήφονταν" τα "κακίσματα" δηλαδή η δυστοκία από ανώμαλο σχήμα (θέση του εμβρύου) και η γυναίκα γένναγε εύκολα γιατί έμπαινε "το αδράχτι στο σφοντύλι", όπως έλεγαν, για την εμπέδωση της κεφαλής.

άφηνε τη λεχώνα που παρουσίαζε κάποια σοβαρή επιπλοκή για τη ζωή της απροστάτευτη να πεθάνει χωρίς να τύχει της ελεημοσύνης του ιδίως όταν ήταν ετοιμοθάνατη α) από ασπαιμάτητη (κατακλυσμαία) αιμορραγία της υστεροτοκίας δηλαδή από το "πάτημα του Άλη" β) από επιλόχειο πυρετό, το λεγόμενο "Λευτερίτη" ή "Αρπάχτρα" ή γ) από πνευμονική εμβολή δηλαδή από εν τω βάθει θρομβοφλεβίτιδα δηλαδή το "κουτσοδαμιονάκι".

Στην φαντασία τους ο "Άγιος" αυτός ήταν φτωχός, καχεκτικός, κοντός, μαυριδερός, χωρίς αρετές, ανελέημων, άστοργος, αδυσώπιτος, αμετάτρεπτος,. Στην πραγματικότητα δηλαδή στερούταν κάθε αγιοσύνης. Το όνομά του ίσως είναι παραδηλωτικό παρωνύμιο που είχαν προσάψει οι παλιές μαμές στον Άη Γιάννη ή στο φίλο του Χριστού Λάζαρο. Οι ύστατες παρακλήσεις τους έφταναν και μέχρι "απειλής": "Αλοιμόνι μου και μένα και σένα Άη Αλισμουνέ. Αλοιμόνο και στην άτυχη την "άλημη" (την μη ελεηθείσα λεχώνα) τη δύστυχη, την μαυρότυχη που τραβάει τον αλλοίμονο και χαροπαλεύει". Το βρέφος που επιζούσε από το θάνατο της λεχώνας το έλεγαν "αλλοιμονάκι".

Πιστεύουμε ότι ο Άγιος "Αλήμουνας" είναι εφημιστική προσωποποίηση του Χάρου, γιατί μόνο ο Χάρος έχει τέτοιες ιδιότητες (Εικόνα 9Α).

ΙΑ. Τα Αγιαστικά ωκυτόκια της Παναγίας

Οι τοκετοί που επιπλέκονται με δυστοκία και εστιάζονται στις διαταραχές και στις ανωμαλίες που παρουσιάζονται τόσο στο ενεργό στάδιο του τοκετού, δηλαδή στη φάση της διαστολής του τραχήλου, όσο και στο δεύτερο στάδιο της εξωθήσεως, μπορούν να αντιμετωπιστούν με τρεις μαγικοθηρησκευτικές πράξεις και ενέργειες που κατά τη λαϊκή αντίληψη έχουν ωκυτόκιο δύναμη και επιφέρουν πάντοτε ευτοκία. Αυτές είναι οι εξής:

α) Ο "Σπάγγο της Παναγίας"

Πρόκειται για έναν σπάγγο που νοηματικά αντιστοιχεί στην περίμετρο ενός κοιλώματος (βαθουλώματος) από το δένδρο της Παναγίας. Λέγεται: "Όταν η Παναγία λεχώνα κρατώντας τον Χριστό στην αγκαλιά της έφτασε με τον Ιωσήφ στην Αίγυπτο, η Παναγία κατέβηκε από το ζώο και κάθισε κοντά σε ένα δένδρο να ξεκουραστεί. Το δένδρο για να ξεκουράσει την μέση της έπαθε λάκκα (κοίλωμα)". Από το δένδρο αυτό παίρνουν με έναν σπάγγο την περίμετρο. Μ' αυτόν όταν δέσουν την ετοιμόγεννη καλογεννάει. Σε ανά-

γ) Η βρώση του φυτιλιού από το καντήλι της Παναγίας

Το ωκυτόκιο αυτό συνηθιζόταν περισσότερο σε νησιά του Αιγαίου αλλά και στην Πελοπόννησο λ.χ. "όταν η γυναίκα έτρωγε το φυτίλι από την καντήλα της Εκατονταπυλιανής στην Πάρο γένναγε αμέσως!".

Ιατρική ερμηνεία των "Αϊαστικών"

Οι μαγικοθηρησκευτικές ωκυτόκιες ιεροτελεστικές πράξεις γίνονταν κυρίως σε πρωτοτόκες και αποσκοπούσαν στον διασπασμό αλγυνών επιπλοκών και ιδεοληπτικών φόβων κατά το πρώτο στάδιο της διαστολής, όταν δηλαδή είχε σταματήσει η πρόοδος του τοκετού ήτοι η αδυναμία περαιτέρω διαστολής του τραχήλου της μήτρας και αδυναμία καθόδου της κεφαλής, δηλαδή μια βραδυτοκία. Αυτό που λέγαν οι μαμές "η γυναίκα δεν ανοίγει".

Τα παραπάνω ωκυτόκια επέφεραν νευροχημικές αλλαγές στα υποφλοιώδη και υποθαλαμικά κέντρα του εγκεφάλου και έφεραν τις κατάλληλες αλλαγές και νευροχημικές μεταβολές στο αυτόνομο νευρικό σύστημα με την παραγωγή μέσω της υποφύσεως περίσσειας ωκτοκίνης και πολυπετιδίων ευεξίας δηλαδή όμοιων νευροχημικών ουσιών, όπως ντοπαμίνης, εγκεφαλίνης, στιμουλίνης, β-ενδορφινών. Με τον τρόπο αυτό γινόταν ερεθισμός της μήτρας προς σύσπαση, όταν οι αυτόματες συσπάσεις της μήτρας (ωδίνες) δεν είχαν επιφέρει αυξημένη διαστολή του τραχήλου.

ΙΒ. Η θυσία μαύρου αλέκτορος και η χρήση του ράμφους του προς ευτοκία

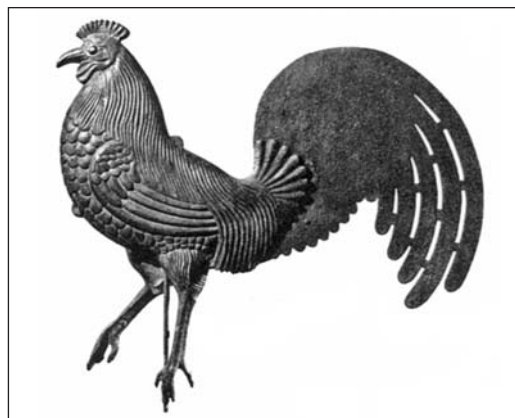
Ο μαύρος αλέκτωρ, ο πετεινός, ο κόκκορας με το μεγαλοπρεπές και σταθερό του βάδισμα και την καθαρή και διαπεραστική φωνή του από τα αρχαία χρόνια προσέλκυε την προσοχή του λαϊκού ανθρώπου. Η ιδιότητά του να προαναγγέλλει την Ανατολή του ηλίου και την επικράτηση του φωτός επί του σκότους προσέδωσαν στον μαύρο πετεινό μαγική και θρησκευτική σημασία και θεωρήθηκε πουλί ιερό. Από τους αρχαίους ακόμη χρόνους χαρακτηριζόταν ως "αλέκτωρ της αυγής" ή ως "σαλπιγξ της αυγής". Οι δε Βυζαντινοί έλεγαν γι' αυτόν "αυτού δε φωνήσαντος παν δαιμόνιον φέυγει".

Ο μαύρος κόκκορας ως ωκυτόκιο στη φαρέτρα της παραδοσιακής μαμής

Οι εμπειρικές μαιές συνταύτιζαν τις διάφορες ιδιόρρυθμες ιδιότητες του μαύρου πετεινού με τη γονιμότητα και τον τοκετό ώστε απέδωσαν στο λάλημά του πολλές και ποικίλες ιδιότητες συντελεστικές ευτοκίας (Εικόνα 56).

Πίστευαν ότι η καθαρή και διάτορη φωνή του είχε τη δύναμη να αποδιώκει τα δαιμόνια που προκαλούσαν βραδυτοκίες και δυστοκίες στη γυναίκα. Τα νυχτερινά αυτά φάσματα (δαιμόνια) του Άδη που παρεμπόδιζαν την ομαλή εξέλιξη του τοκετού ώστε να έχει αίσιο πέρας παρέμεναν στη γη μόνο μέχρι να λαλήσει ο μαύρος πετεινός. Επίσης, οι παλιές μαμές είχαν τον μαύρο κόκκορα ως σύμβολο αγρυπνίας και διανυκτερεύσεως. Γι' αυτό όταν μια μαμή εκαλείτο να ξεγεννήσει μια κακογεννήτρα, συνηθιζε και έφερνε μαζί της έναν μαύρο κόκκορα ως αποτρόπαιο των δαιμονικών όντων που παρακάλυαν την ομαλή εξέλιξη του τοκετού και έβλαπταν τη λεχώνα.

Κατά τη δογματολογία της λαϊκής μαμής ο μαύρος κόκκορας με το διάτορο λάλημά του αφυπνίζει κάθε κακό πνεύμα που αλητεύει και πλανάται πάνω στη γη, στη θάλασσα ακόμη και στη φωτιά και φεύγει γρήγορα και πάει στα κατάρθονα. Γι' αυτό όταν ακουγόταν η φωνή του δεν έπιαναν τα μάγια στις έγκυες, στις επίτοκες (ετοιμόγεννες) και στις λεχώνες. Όταν η Κυρά-Μπάμπω αναγκαζόταν να αντιμετωπίσει τις ισχυρές αφόρητες συνεχείς και ασύνταχτες ωδίνες μιας δυστοκούσης με δυναμική αδράνεια της μήτρας, στις επωδές που έλεγε για να μειώσει ψυχολογικά το αίσθημα του πόνου στην εξαντλημένη γυναίκα απέπεμπε τα κακά πνεύματα να φύγουν και να πάνε "εκεί που δεν λαλεί ο μαύρος κόκκορας". Επίσης, οι παλιές μαμές για να δώσουν κουράγιο στις κακογεννήτρες έλεγαν ότι ο μαύ-

Εικόνα 56. Ο μαύρος κόκκορας λαλεί συνηθώς μεταξύ 4-6ης προωνής και διώχνει τα κακά πνεύματα. Οι μαμές το λάλημα του μαύρου πετεινού το συνέδεαν με την ευτοκία επειδή τα 85-90% των επίτοκων γεννούν τις ώρες αυτές αίσως. Οι παλιές μαμές έλεγαν ότι ο Χριστός είπε στον Πέτρο ότι πριν λαλήσει ο μαύρος κόκκορας τρεις φορές θα τον απαρηγηθεί και επίσης έλεγαν ότι ο μαύρος κόκκορας με το λάλημα του ανήγγειλε την Ανάσταση του Χριστού και τον άκουσαν οι μαυροφόρες και έτρεξαν στον τάφο. Τον τοποθετούν ως αλεξιμέρανο στα κωδωνοστάσια.

Εικόνα 57. Πολλά χέλια εμφανίζονται στη φωτογραφία σαν άμορφη μάζα την ώρα που με λαμπαργία τρώγουν τεμάχιο τροφής σε χελοβίβαρο. Τα χέλια εθεωρούντο ως ωκυτόκια.

ηλίου μέσω των οφθαλμών του δέχεται ερεθίσματα ο υποθάλαμος του ρινεγκεφαλικού συστήματος του εγκεφάλου του. Το ερέθισμα αυτό κατά την διάρκεια της ημέρας ενεργοποιεί την παραγωγή σακχάρου και αυξάνεται η στάθμη του σακχάρου του αίματός του. Απεδείχθη ότι η στάθμη του σακχάρου στον πετεινό ρυθμίζεται από το μέγεθος των όρχεών του (οι όρχεις του είναι εσωτερικοί και κείνται εκατέρωθεν της σπονδυλικής του στήλης στο ύψος των νεφρών του). Με το πρώτο λάλημα του πετεινού αρχίζει η καύση του σακχάρου του.

Ο άσπρος πετεινός ο οποίος έχει τους μικρότερους όρχεις λαλεί τα μεσάνυχτα γύρω στις 12-2 π.μ. Ο κόκκινος (καφετής) που έχει λίγο μεγαλύτερους όρχεις λαλεί γύρω στις 2-4π.μ. Ο δε μαύρος κόκκορας που φέρει τους μεγαλύτερους όρχεις (τριπλάσιους αυτών του λευκού) λαλεί από τις 4-6 το πρωί. Οι πετεινοί ίσως είναι εντεταγμένοι να ειδοποιούν τα διάφορα νυχτόβια και νυχτοπλανή έντομα και ζώα. Ίσως γι' αυτό ο μαύρος κόκκορας θεωρείται από το λαό σαν μαγικό πουλί, αφού συμπίπτει με το λάλημα του να κρύβονται τα νυχτόβια όντα.

Προσφάτως, η Χρονοβιολογία απέδειξε με τους κωικάδειους ρυθμούς (το βιολογικό ωρολόγι του ανθρώπου) ότι η αλλαγή δράσεως, "βάρδιας" του Παρασυμπαθητικού αυτόνομου νευρικού συστήματος του ανθρώπου, που βρίσκεται κεφαλικά και ουραία του συμπαθητικού αυτόνομου νευρικού συστήματος, και του Συμπαθητικού, αρχίζει ασθενώς κατά τις δώδεκα τα μεσάνυχτα και κορυφώνεται γύρω στις 3-4 το πρωί. Γι' αυτό η αιμάτωση των γεννητικών οργάνων του ανθρώπου είναι στο απώγειο (ζενίθ) μεταξύ 3-4 πρωϊνής οπότε και ο έρωτας κορυφώνεται. Αλλά από τις 4 και μετά που αρχίζει να αναλαμβάνει πλήρως το Συμπαθητικό νευρικό σύστημα ο οργανισμός βρίσκεται σε ένα πολύ λεπτό σημείο ενώ ταυτοχρόνως πέφτει και η στάθμη της κορτιζόνης στον άνθρωπο.

Επειδή η σχέση του Συμπαθητικού προς το Παρασυμπαθητικό είναι σχεδόν στο μηδέν (ναδίρ), γι' αυτό στο αδύνατο αυτό σημείο της αλλαγής συμβαίνουν οι περισσότεροι θάνατοι των ανθρώπων τις πρωϊνές ώρες και γι' αυτό τα 85-90% των τοκετών των γυναικών που ζούσαν στην ύπαιθρο χώρα (υπό φυσικές οικολογικές συνθήκες) γινόταν μεταξύ 4-6 πρωϊνής δηλαδή ευθύς μετά το λάλημα του μαύρου πετεινού. Όπως πίστευαν οι μαμές, αν μια γυναίκα ήταν δευτεροτόκος ή τριτοτόκος ή πολυτόκος συνήθως είχε πλήρη διαστολή μετά το λάλημα του μαύρου πετεινού και έφεραν σε αίσιο πέρας τον τοκετό τους μετά 1-2 ώρες. Αν ήταν υπερπολυτόκος μέσα σε μισή ώρα.

Το μυστικό της θυσίας του μαύρου αλέκτορος ήταν ότι αφορούσε τις πρωτοτόκους (πρωτάρες). Αν σε μια πρωτοτόκο που είχε αρχίσει τις ωδίνες, τα "ψιλοπόνια" από το βράδυ που γίνανε "πονίδια" και στη συνέχεια "τσιγκλοπόνια" και τα μεσάνυχτα "σφάϊα" και μετά "κοιλόπονοι"- "πόνιοι" και αν μετά το λάλημα του μαύρου κόκκορα είχαν περάσει 3-7 ώρες περίπου χωρίς να φανεί το παιδί, τότε η μαμή ανησυχούσε και με τρόπο απύ (γρήγορο) "κοψοκεφάλιαζε" το μαύρο κόκκορα, έπαιρνε το κεφάλι του το βουτούσε στο λάδι της καντήλας και με το ράμφος του έσπαγε το θυλάκιο, το "ασκί του παιδιού". Πίστευε έτσι ότι με το "σπάσιμο των νερών" ξεκλειδωνόταν η μήτρα. Τότε έδινε εντολή σε όλους τους παρευρισκόμενους να λυθούν όλοι οι κόμποι, να ανοίξουν τα ντουλάπια, να ξεκλειδώσουν όλες τις κλειδαριές και να λυθεί η πλεξούδα της επιτόκου και να ξεκουμπωθούν όλα τα κουμπιά, γιατί όπως πίστευε και είναι κατά 60-70% ορθό ιατρικώς, είχε επέλθει πλήρης διαστολή και είχε ανοίξει ο πόρος, τότε ο τοκετός της πρωτάρας ξεκινούσε και σε λίγο είχε για καλά αρχίσει, η δε πορεία του ήταν σχεδόν πάντα ομαλή. Έτσι, με τη ρήξη του θυλακίου δηλαδή το σπάσιμο των νερών με το ράμφος του μαύρου πετεινού η γυναίκα εξιλεωνόταν από το κακό, η δε θυσία του μαύρου κόκκορα ήταν ένα αποτελεσματικό ωκυτόκιο αφού το ίδιο ράμφος από το οποίο έβγαινε η φωνή τώρα ξεκινούσε η ομαλή πορεία του τοκετού. Το σώμα του μαύρου πετεινού το έβραζαν και στη λε-

ρος πετεινός και όχι ο άσπρος πρώτος ανήγγειλε την Ανάσταση του Ιησού και τον άκουσαν και έτρεξαν οι Μυροφόρες στον Τάφο όπου ο Άγγελος Κυρίου τους είπε: "Τι ζητείτε; Τον Ζώντα μετά των νεκρών; Ουκ εστί ωδε αλλ' Ανέστη". Έτσι, κατά τις λαϊκές μαμές, αυτός ο μαύρος κόκκορας ήταν εκείνος ο οποίος μέσα στο σκοτάδι της παρούσας ζωής ανήγγειλε το φως της μέλλουσας ζωής. Γι' αυτό από τα πρώτα Βυζαντινά χρόνια μέχρι σήμερα τοποθετούν ως αλεξικέραυνο ανεμοδείκτη στα κωδωνοστάσια των εκκλησιών έναν μαύρο σιδερένιο κόκκορα (Εικόνα 56).

Ιατρική ερμηνεία

Με τις σύγχρονες αντιλήψεις της Επιστήμης, ο μαύρος πετεινός θεωρείται ότι είναι όργανο της Φυσικής Χρονοβιολογίας, ήτοι είναι ένα βιολογικό ρολόι, το δε λάλημα του εντάσσεται σε μια ιατρική νομοτέλεια που δεν έχει ολοκληρωτικά εξηγηθεί. Με την Ανατολή του

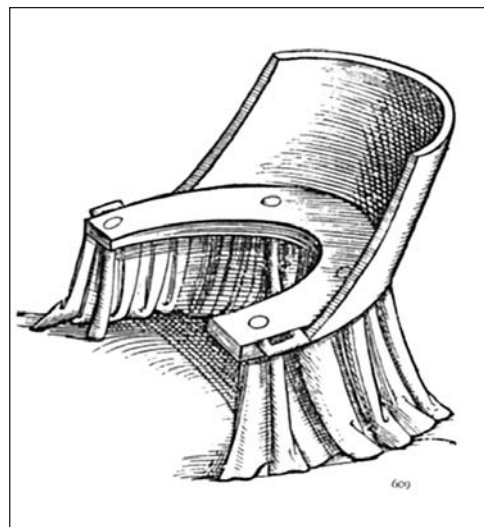
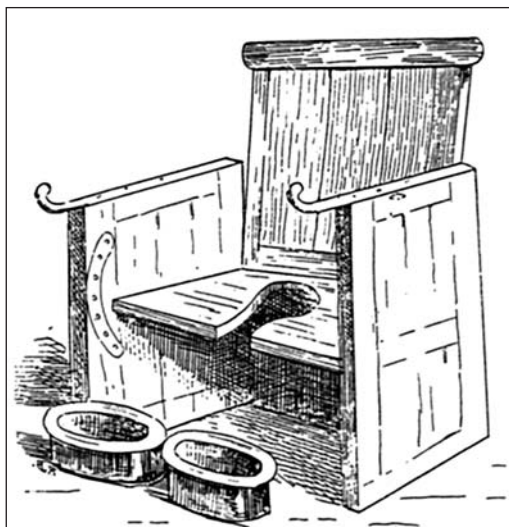
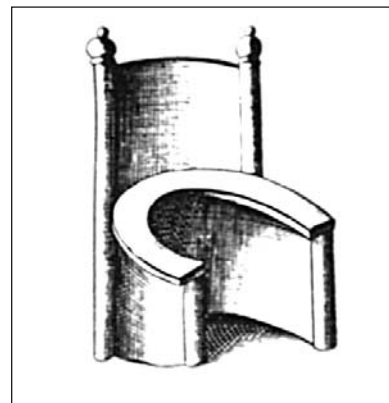
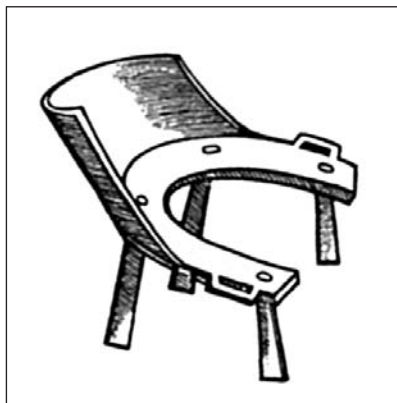

Εικόνα 58. Οι διάφορες στάσεις και θέσεις της επιτόκου κατά τον τοκετό προς εντοκία.
 Α) οριζόντια στάση, Β) καθιστή σε δίφρο, Γ) Κατακόρυφος στάση, Δ) ημικαθιστή
 (Εκ του Devraigne)

χώρα έδιναν το ζουμί και το στηθάμι που το έλεγαν "του πουλιού το γάλα" για να αισθανθεί δυνατή και να κατεβάσει γάλα, ως κατεξοχήν γαλακταγωγό, επειδή σε δυστοκίες παρατηρείται "αγαλακτία", λόγω του ότι έχουν κακοπάθει στη γέννα. Η παράδοση στην Αρκαδία αναφέρει ότι το έθιμο είναι από την εποχή του Ασκληπιού.

ΙΓ. Τα Συμβολικά και Εύφημα λόγια για εντοκία ή τα "Καλολεντερώματα" ή τα "Λόγια Ενκολίας" ήτοι ευχές για εντοκία της ετοιμόγεννης που κοιλοπονούσε

Η Μαμή όταν μια πρωτοτόκος κοιλοπονούσε, σε ένα δύσκολο και παρατεταμένο τοκετό, που όπως έλεγαν "πέριναγε τους Αποστόλους" δηλαδή τυραννιόταν από ισχυρές ωδίνες πάνω από δώδεκα ώρες και ήταν εξαντλημένη, ανησυχούσε, γιατί φοβόταν την "κακιά ώρα". Η υποτονική αδράνεια της μήτρας, που δεν γνώριζε, αλλά την διαισθανόταν ήταν επί θύρας. Πίστευε ότι στο κρίσιμο αυτό σημείο του τοκετού, το οποίο μπορούσε να αποβεί καταστροφικό για τη μάνα και το παιδί, ότι έπρεπε να ζητήσει τη συμπαράσταση και άλλων γυναικών. Χωρίς να θορυβήσει την πρωτάρα έδινε το μήνυμα στη μάνα της ετοιμόγεννης να ειδοποιηθούν μερικές γειτόνισσες που ήταν επιτυχημένες πολύτεκνες μάνες για συμπαράσταση συμβολικά ως εξής: Σε ένα ποτήρι με νερό έβαζε λίγο λάδι από το καντήλι και το έριχνε στον αφαλό της επιτόκου και άλειφε σταυρωτά την κοιλιά της λέγοντας:

Εικόνα 59. Α, Β, Γ) Μαιευτική δίφρος του ΙΣΤ' και ΙΖ' αιώνα Δ) Δίφρος του Η Deventer Ε) Σελί της Αρχοντομαμής 17-19 αιώνας (εκ του L. Devnaigne).

"Σαν το ποτάμι να διαβεί
σαν το νερό να τρέξει
και σαν το λάδι να χυθεί"

υπονοώντας την έξοδο του παιδιού. Οι άλλες γυναίκες ειδοποιούνταν για την δυστοκούσα με κάθε μυστικότητα για να μην γίνει "βουή" ώστε να τρέξουν πρόθυμα να ενθαρρύνουν τη νέα επίτοκο που κοιλοπονούσε και να της πουν τα "καλολευτερώματα" δηλαδή τις ευχές και τα λόγια της ευκολίας. Πίστευαν ότι με τα λόγια που περιέκλειαν "κίνηση" και "ολισθηρότητα" θα γλιστρούσε και το παιδί και έτσι η πρωτάρα ωδινούσα θα ξελευθερωνόταν.

Το δρώμενο είχε δυο φάσεις: α) τα "λόγια της ευκολίας" και β) τα "κροτίσματα της πτώσης"

α) Τα "λόγια της ξελευτεριάς" ή "λόγια της ευκολίας"

Οι προσερχόμενες και εισερχόμενες στο δωμάτιο συμεριζόνταν το πρόβλημα και με φωτισμένο και λαμπερό πρόσωπο χαμογελαστές και αισιόδοξες αποσκοπούσαν να εμψυχώσουν με ευχές και σχεδόν στερεότυπες και πα- νομοιότυπες φράσεις που ήταν ευχετικές (κολακευτικές) την κακοπαθημένη πρωτάρα, όπως οι παρακάτω:

- "Ερχεται ο λαδάς και του χύθηκε το λάδι από το ασκί"

εννοώντας κατά τον αυτόν εύκολο τρόπο να γεννηθεί και το παιδί.

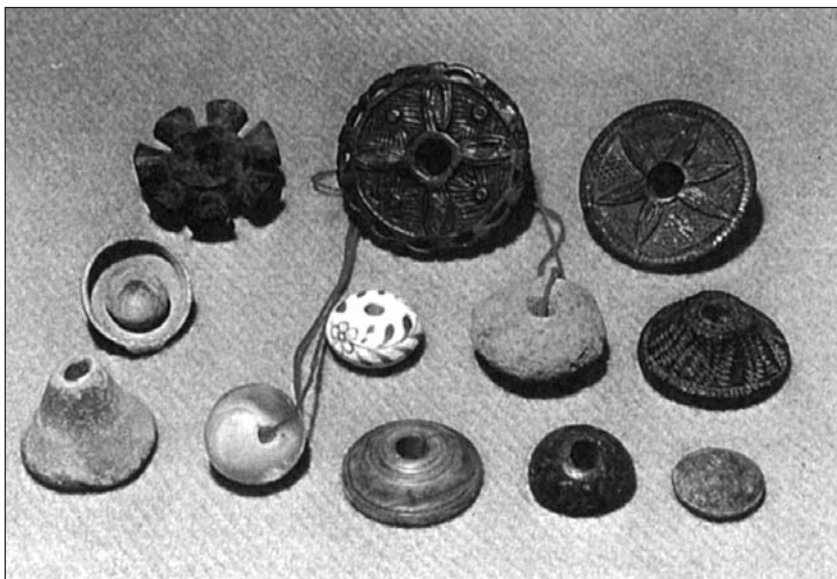
- "Εσκασε η κάδη, χύνεται το κρασί,
έτσι να χυθεί και το παιδί"

- "Στο δρόμο που ερχόμουννα απάντησα ένα άλογο
και έφερε ένα φόρτωμα λάδι, όπως χύνεται το λάδι

- "Σας έφερα μια ποδιά χέλια και καλή ώρα να 'ναι
να γλιστρήσει το παιδί σαν το χέλι"

- "Καλή λευτεργιά, ήρθε ένα καίκι λάδι να γλιστρήσει
το παιδί σαν λάδι"

- "Τώρα που ερχόμουννα είδα και πουλάγαν χέλια στο μαγαζί,
πολλά χέλια! Καλή λευτεριά!"

Εικόνα 60. Διάφορα Λευτεροσφόντυλα
(Εκ του Μουσείου της Ελληνικής Λαϊκής
Ιατρικής)

απ' το ασκί, έτσι να χυθεί και το παιδί"

- "Χέλια! Χέλια! σου φερα, καλή ώρα!" (Εικόνα 57)
- "Χέλια, πολλά χέλια έρχονται, καλή κι ευλογημένη ώρα!"
- "Σαν το λάδι, σαν το χέλι"
- "Με το καλό να το χύσεις σαν χελάκι"
- "Χέλια φέρνουνε, καλή λευτεριά, να ξαλαφρώσεις"
- "Χέλια πήγανε στην αγορά, χέλια να δουν τα μάτια σου, με το καλό να καλολευτερωθείς"
- "Κουράγιο, θα πέσει και το χελάκι!"
- "Μια πουλακίδα μου σήμερα το πρωί έκανε τ' αυγό σαν γερόκοττα"
- "Σαν το χέλι, σαν το χέλι, σαν το χέλι (τρεις) να χυθεί το παιδί και με γλυκειά φωνή"

- "Χέλια, χέλια που γλίστρησαν κάτω με το καλό να καλολευτερωθείς"
- "Α! σαν τ' αχέλι, σαν τ' αχέλι"
- "Σαν το λάδι να γλιστρήσει το παιδί"
- "Σου φέραμε μια ποδιά χέλια, καλή ευκολία"
- "Καλή ευκολία, ο Χριστός να το φέρει, η Παναγία να το φέρει με ευκολία"
- "Πήγαμε στο σπίτι, τι είδαμε, μας έσπασε η κάδη, χύνεται το κρασί"
- "Εξω ήρθε ο λαδάς με το λάδι, έσπασαν τα' ασκιά και χύθηκε το λάδι" (τρεις)

β) Τα "Κροτίσματα της Ευκολιάς" (πτώσης)

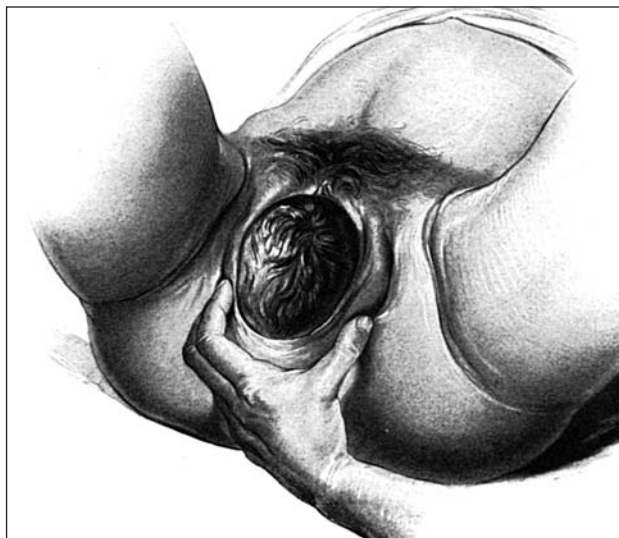
Οι ίδιες γυναίκες όταν έβγαιναν ξανάμπαιναν αφού ψιθυρίσουν έξω τρεις το "Κύριε ελέησον" ή το "Πάτερ ημών". Τώρα οι προσερχόμενες κρατούν κάτω από την ποδιά τους ένα στερεό αντικείμενο συνήθως μεταλλικό (μπρίκι, καταρολάκι, τηγανάκι), πάντως με κοιλότητα ή πήλινο μικρό σκεύος. Μόλις εισέλθη η κάθε μια στο δωμάτιο το αφήνει να πέσει κάνοντας κρότο και λέγουσα:

- "Έτσι εύκολα να πέσει και το παιδί"
- "Όπως πέφτει το μπρικόκι να πέσει και το παιδάκι στα χέρια της μαμής"
- "Με ένα πόνο να πέσει μαλακά ο γνιός" κ.λπ.
- "Με το καλό να πέσει γλήγορα το παιδί"
- "Η χάρη του αγίου Λευτέρη να σε λευτερώσει και να πέσει το παιδί με μια γλυκειά φωνή"

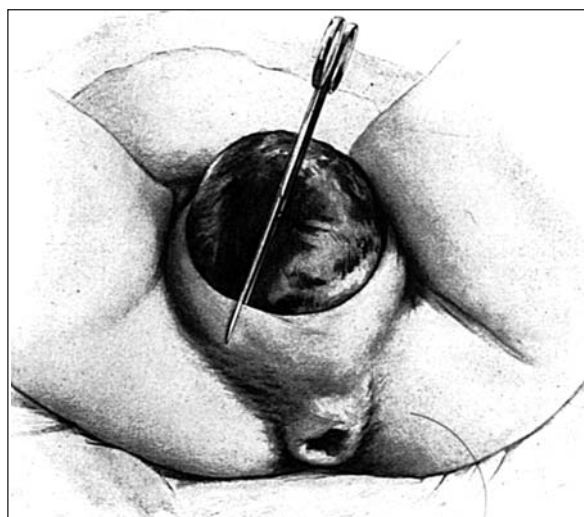
Η κάθε μια, αφού άφηνε να πέσει το αντικείμενο έλυνε την ποδιά της (συνήθως γιορτινή) και την έριχνε πάνω στην κοιλιά της δυστοκούσης με την ευχή καλή λευτεριά (ως ωκυτόκιο)

Ιατρική ερμηνεία

Το δρώμενο αυτό με κεντρική ιδέα την έννοια της ευκολιάς του τοκετού και της απαλλαγής από το έμβρυο με το αίσιο πέρας της γέννας, θεωρείται ως ωκυτόκιο επειδή περιλαμβάνει "κίνηση". Πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι το είδος αυτό του ωκυτοκίου ανήκει στην αναλογική συμπαθητική μαγεία όπου γίνεται μίμηση πράξεων και επιτυγχάνεται η επανάληψη ομοίων ή αναλόγων, όπως στο φυσικό κόσμο γι' αυτό τα λόγια που το συνοδεύουν μερικοί τα ονομάζουν "Ανάλογα λόγια" ή "Σύμμετρα λόγια". Με τα δεδομένα όμως της σύγχρονης Νευροφυσιολογίας διαπιστώνουμε ότι το ωκυτόκιο αυτό στηρίζεται στην παραγωγή νευροχημικών ουσιών γι' αυτό θεωρείται ότι συμβάλλει α-

Εικόνα 61. Η "Δυναμόχρηση" συγκρατεί το περίνεο με την παλάμη της για να αποφύγει ρήξη του περινέου κατά την εξώθηση της κεφαλής του εμβρύου. (Εκ του E. Bumm)

Εικόνα 62. Η περινεοτομή. Σπάνια οι μειομαγίστρισες προέβαιναν σε περινεοτομή. Όταν όμως βρισκόταν στην ανάγκη για να αποφευχθεί μια ανεξέλεγκτη ρήξη του περινέου προέβαιναν σε πλάγια τομή του περινέου (Εκ του E. Bumm)

ποτελεσματικά στην ευτοκία. Είναι γνωστό ότι τα εφεκτικά συναισθήματα (αρνητικά) της κόπωσης, του πόνου, της απελπισίας, του άγχους, του φόβου κ.λπ. μέσω του υποθαλάμου παράγουν κατεχολαμίνες που εμποδίζουν την παραγωγή ωκυτοκίνης και άλλων ορμονών και ενζύμων, βοηθητικών της ομαλής λειτουργίας της μήτρας κατά το στάδιο της διαστολής και της εξωθήσεως. Απεναντίας, τα ενεργητικά συναισθήματα (θετικά) της αισιοδοξίας, της ελπίδας, της προσμονής, της πίστης, της αγάπης, της κατανόησης κ.λπ. επιδρούν μέσω υποθαλάμου και της υπόφυσης στην παραγωγή των πολυπετιδίων ευεξίας, όπως είναι οι β-ενδορφίνες, η ντοπαμίνη, οι στιμουλίνες και άλλες ευεργετικές ουσίες ή ένζυμα και ορμόνες που βοηθούν στη χαλάρωση του τραχήλου της μήτρας και στην εξωθητική δύναμη της. Επομένως, κατά την αντίληψη μας το ωκυτόκιο αυτό είχε κάποια βάση ιατρική και ήταν πλέον αποτελεσματικό τότε που οι γυναίκες ζούσαν κοντά στη φύση.

ΙΔ. Οι ψυχοσηματικές εξιλεωτικές δια του λόγου ωκυτόκιες ενέργειες ήτοι οι θεοφυλαγμοί, οι εξορκισμοί, οι επωδές και λοιπά παραγωγιστικά μέσα (υπερώνυμα) κ.λπ.

Οι παραδοσιακές μαμές πάντοτε συνιστούσαν στις έγκυες να προσέχουν να μην αναφέρουν λέξεις που υποδηλώνουν κάτι κακό για την "γκαστριά" τους δηλαδή οποιαδήποτε λέξη που το άκουσμά της μπορούσε να φέρει δυστοκία. Αν λόγου χάριν λεγόταν μια λέξη ότι η τάδε ήταν "κακογεννήτρα" έπρεπε αμέσως να σταυρώσουν την κοιλιά τους λέγοντας ένα αυτοσχέδιο αποτρόπαιο θεοφυλαγμό:

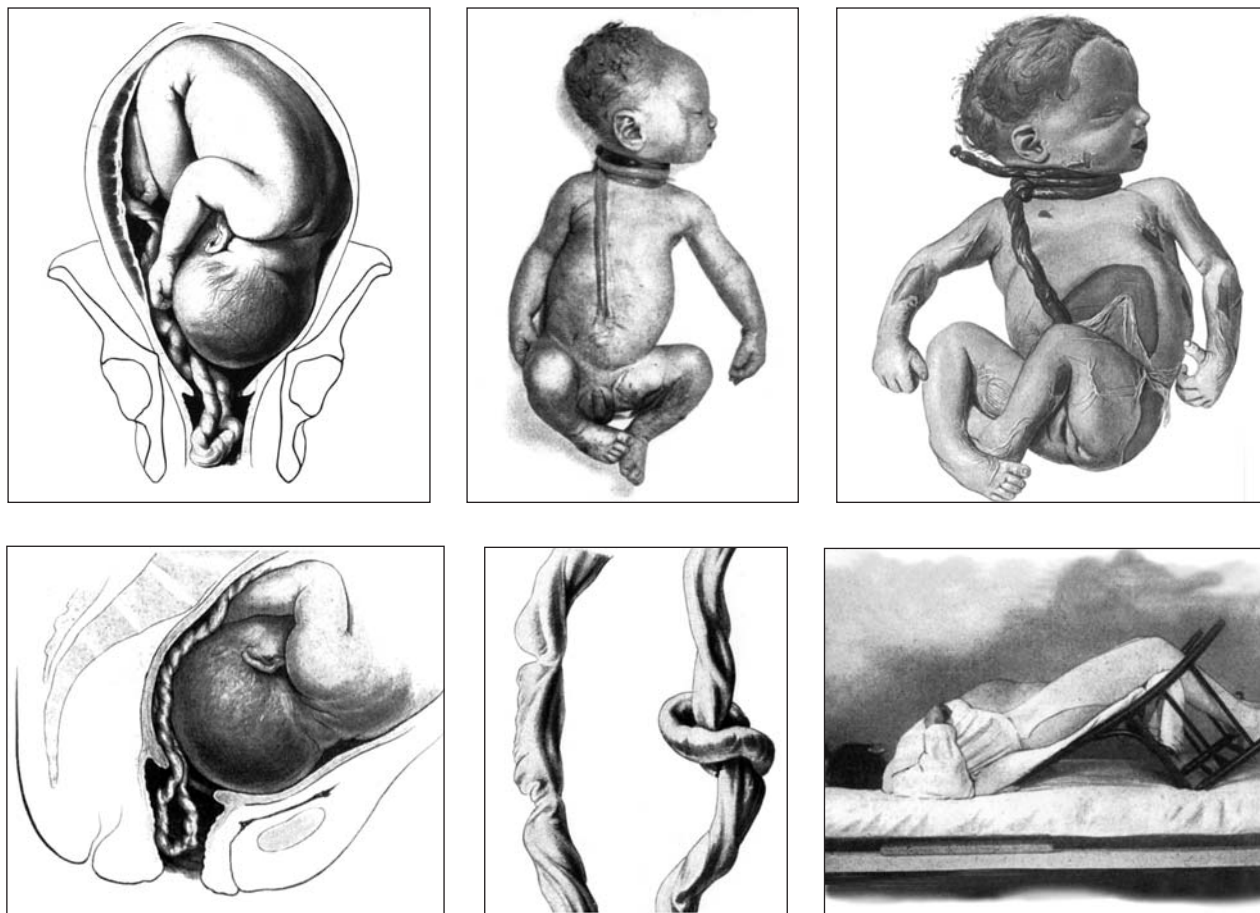
- "Θεός φυλάξει μακρὰ από το γκαστρί μου"	- "Στα βοννά και στα κλαριά εκεί που δεν λαλεί"
- "Κουφό του πειρασμού τ' αφτί,	μαύρος κόκκορας και δεν νιαουρίζει γάτα"
η Παναγιά να με ξελεντερώσει με το καλό"	- "Ξορκισμένη η κακιά ώρα"
- "Θεός φυλάξει να καλογεννήσω το παιδί μου"	- "Η Αρπάχτρα να πάει στα όρη, στα βοννά".

Όταν διέτρεχαν τους τελευταίους μήνες της εγκυμοσύνης πίστευαν ότι τα κακά πνεύματα προσπαθούν να τις βλάψουν και για να υπερνικήσουν τις φοβίες τους από την υποσυνείδητη αβεβαιότητα προέβαιναν σε εφημιστική αλλαγή των ονομάτων των δαιμόνων αυτών, της Έμπουσας, του Άλυ, της Γελλώς, της Λάμιας, του Κουτσοδαιμονίου κ.λπ.

Πίστευαν ότι η δυστοκία α) με την αλλαγή του ονόματος του επικίνδυνου δαιμονίου και β) με την ευγενική προσφώνηση την "κακή" γέννα την έλεγαν "καλή". Επίσης, έκαναν χρήση του λόγου γιατί πίστευαν στις αποτρεπτικές και ευετήριες ικανότητες για εμπύχωση και ενδυνάμωση ως "ψυχής ίασις".

Ιατρική ερμηνεία της δια του λόγου ωκυτόκιας ενέργειας

Ο συνειδητός στόχος με το ιατροψυχολογικό υπόβαθρο του λόγου ως εξορκιστικού αφορούσε το κέντρο του συναισθήματος που είναι ο υποθάλαμος του εγκεφάλου, ενώ ταυτόχρονα είναι και το κέντρο της παραγωγής πολυπετιδίων ευεξίας, όπως β-ενδορφινών, ντοπαμίνης, στιμουλίνης με σκοπό να μειώσουν τον πόνο από τη σύσπαση της μήτρας και να ρυθμίζουν τις ωδίνες. Στην θέση της δυστοκίας έβαζαν τη μετωνυμία "με μια γλυκειά φωνή" ή "με έ-

Εικόνα 63. Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ. Οι δυστοκίες από ανωμαλίες της ομφαλίδος ήταν πολύ σοβαρές γιατί απειλούσαν άμεσα τη ζωή του εμβρύου σε ποσοστό 40% περίπου. Α) κρεμασμένη ή συμπαρασυρμένη ομφαλός, Β-Γ) περιέλιξη ή περιτύλιξη ομφαλίων λώρων "λουροδεμένο", ΣΤ) αληθής κόμβος ομφαλίδος, Ζ) ανάταξη προοπτιούσης ομφαλίδος (Εκ των W. Werbel και E. Bumm)

ναν πόνο". Η μαμή με το έμφυτο γλωσσικό αισθητήριο μετέτρεπε με αγάπη και ανθρωπιστική μεταχείριση την δήλωση της επιτόκου για δυστοκία, σε συνδήλωση, που έχει έντονη βιωματική σημασία. Έτσι, πίστευε ότι την εξιλέωνε και την κολάκευε για να αποτρέψει την κακή εξέλιξη της δυστοκίας.

ΙΕ. Ωκντόκια Γιατροσόφια και Συνταγές Ευτοκίας

Σε ευρεία λαϊκή χρήση στις περιπτώσεις δυστοκίας ήταν και τα διάφορα Γιατροσόφια χειρόγραφα συνήθως βιβλία (φυλλάδες) που περιείχαν συνταγές ευτοκίας γραμμένες από πρακτικές μαμές ή καλογήρους.

1) Γιατροσόφιον για γυναίκα που δυσκολογεννούσε (μετά της ορθογραφίας τους):

"Ρήζαν αρπαρόριζαν δρ.16 φλούδα ταμαρισκού 16 δρχ.
κανέλλα 2 δρχ. σκόνη του σιδήρου 20δρ.
τσικολάτα 4 δραμ.

Όλα να γίνουν ψιλή σκόνη, έπειτα βάλει τα εντός βουκαλίου με άσπρον κρασί ρήψον εντός αυτού ένα λεμόνι με τας φλύνδας του θα σταθεί 4 ημέρας και η γυναίκα να πίνει μισό φλιτζάνι του καφέ πρωί-βράδυ και θα ευκολογεννήσει".

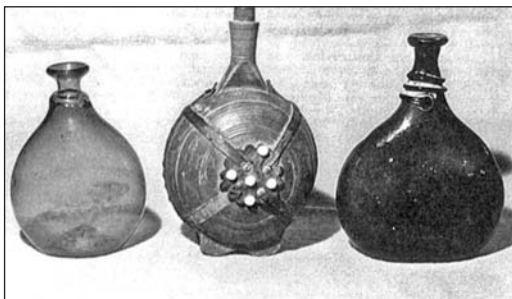
2) Άλλο Γιατροσόφι ευτοκίας

"Γράψον τους κάτωθι χαρακτήρας εις κομμάτι χαρτί ας το βάλει επάνω εις την κοιλίας της κακογεννήτρας γυναίκος και ευθύς γεννάει και αυτό να το έχει φυλαγμένο δια την άλλη γέννα".

" ρ φ ηθρου - σκθ - κορ τ. "ς χαρ εΗρ: - "

3) Άλλο Ιατροσόφιον για γυναίκα που δυσκολεύεται να γεννήσει:

"Δάφνης ρίζαν βράσον με κάντιο (Βενετική ζάχαρι) κοπανίσον απήγανον και βράσον ρίζε οίνον και να πίνε ένα

Εικόνα 64. Διάφορα λευτεροφλάσια η λευτερομπούκαλα. Είναι δοχεία με επιστόμιο διάφορων κατασκευών. Μέσα σ' αυτές τις φιάλες και τα φλάσια ή τις τσίτσες φνυσούσε δυνατά η γυναίκα αμέσως μετά τη γέννηση του παιδιού της προκειμένου να αποβάλει τον πλακούντα το "λευτέρι". (Φωτογραφία Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Ιατρικής)

γνώριζαν ότι η ελευθερία των κινήσεων και αλλαγή της θέσεως και της στάσεως της επιτόκου ήταν σημαντικός παράγων για την ανακούφιση του πόνου, οι δε ωδίνες έτσι γινόταν αισθητά λιγότερο επώδυνες (Εικόνα 58).

Η ορθία θέση θεωρείτο η καλύτερη για το παιδί αλλά η γυναίκα έχανε περισσότερο αίμα. Στην ορθία θέση συγκαταλέγονται και όλες οι θέσεις που ο κορμός της γυναίκας παραμένει ορθός. Στον κανόνα υπήρχαν και εξαιρέσεις. Έτσι λ.χ. όταν η επίτοκος ήταν αρχόντισσα από πλούσια "σειριά" (γένος) το έθιμο ήταν να καλέσουν την Αρχοντομαμή τη "Γεραίνα" (από το γέρας, επιβίωση αρχαία) που τη λέγαν και "Τιμημένη". Πριν την καθίσει στο ειδικό σκαμνί που το λέγαν Σέλλι (Εικόνα 59) (ο δίφρος των αρχαίων) προηγείτο κλύσμα με το σερβιτσάλι (σερβιτσάλισμα). Αν η ετοιμόγεννη ήταν φτωχή την έβανε η μαμή του χωριού επάνω σε όρθια στημένο "Σαμάρι γαϊδούρας".

Συνήθεις θέσεις κατά τον τοκετό στην παραδοσιακή κοινωνία ήταν το "Ανεκούρκουδα" δηλ. ημικαθιστά. Άλλη θέση που προτιμούσαν οι γυναίκες ήταν "Στα Γόνατα". Άλλη ήταν η "Καθιστή" επάνω σε δύο λιθάρια (μεγάλες πέτρες). Έτσι είχε γεννήσει ο Ζαμπέττα τον ήρωα Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Άλλη στάση ήταν η "Γονατιστή" ή στάση Προσευχής ενώ ταυτόχρονα η γυναίκα κρατιόταν από στύλο ή κορμό δένδρου. Ήταν η συνήθης στάση σε ισχιακή προβολή ή διδυμογέννηση. Έτσι γέννησε η Λητώ.

Άλλη θέση ήταν η "Ακρόκωλη" στην άκρη του κρεβατιού με ανοιχτά τα πόδια που στηριζόταν καλά στο πάτωμα. Άλλη ήταν το "Στηθογόνιασμα" στο στρώμα ή στο πάτωμα ή στο χωματένιο δάπεδο ή σε στρωμένη κουρελού ή στο λιβάδι με σηκωμένους τους μηρούς ώστε τα γόνατα να ακουμπάνε στο στήθος (στηθαγκωνιαία). Από τις αρχαίες ήταν ο "Σεισμός" (Εικόνα 58) δηλ. η κατακόρυφη σείση της Ήρας που αργότερα έγινε δημοφιλής από την Ιπποκρατική Σχολή. Στην κατακόρυφη σείση οι δύο κρατιτικές (βοηθοί μαμής) τίναζαν ρυθμικά την επίτοκο πάνω-κάτω. Άλλη στάση ήταν η "Κρατερή". Σ' αυτήν κρέμαγαν τη γυναίκα με σχοινί από το πατερό του σπιτιού από τις μασχάλες της ή να την κρατούσε όρθια ο άντρας της. Άλλη ήταν η "Καθιστή" ή "Τανιστή" γιατί τανιόταν όπως αφοδεύει. Επίσης στην ισχιακή προβολή συνηθιζόταν η γυναίκα να στηρίζεται με τα τέσσερα "Τα Πισόκωλα" όπως ή "Ξαπλωτή" ή "Υπτια" που συνηθιζόταν τα τελευταία χρόνια ο "Μπουσάλας" κ.λπ.

ΙΖ. Το "Λευτεροσφόντυλο"

Η αναπνοή ανέκαθεν έπαιζε βασικό ρόλο και ήταν ζωτικής σημασίας για τις ωδίνες του τοκετού, γιατί οι συστολές της μήτρας είναι στενά συνδεδεμένες με την αναπνοή. Η αναπνοή και ο έλεγχός της τόσο κατά το στάδιο της διαστολής του τραχήλου της μήτρας, όσο και κατά την εξώθηση στα χέρια μιας ικανής μαμής ήταν ένα άφθαστο ωκυτόκιο (Εικόνα 60). Η μαμή δεν ήταν δυνατόν να εκμάθει την τεχνική της αναπνοής όταν έχει ήδη αρχίσει ο τοκετός, ώστε να μπορεί να την ελέγχει προς αποφυγή δυστοκίας. Γιατί η αναπνοή στον άνθρωπο, αλλά κυρίως στις γυναίκες, ελέγχεται από τις συγκινήσεις και δεν υπακούει στη βούληση. Η μαμή κατά το πρώτο μακρύ μέρος του τοκετού καθοδηγούσε την επίτοκο να αναπνέει αργά και βαθιά. Στο δεύτερο στάδιο του τοκετού, της εξωθήσεως, προκειμένου η γυναίκα να ελευθερωθεί με μια γλυκιά φωνή, η παραδοσιακή μαμή είχε επινοήσει και χρησιμοποιούσε ένα αποτελεσματικό ωκυτόκιο το λεγόμενο "Λευτεροσφόντυλο", το οποίο συντόνιζε το εύρος της εισπνοής και της εκπνοής του αέρος (Εικόνα 60).

Ιατρική ερμηνεία

Το Λευτεροσφόντυλο ήταν ένα μεγάλο ξύλινο σφοντύλι που η νέα επίτοκος το συγκρατούσε σφιχτά ανάμεσα στα

φλιτζάνι πρωί-βράδι και θα γεννήση εύκολα!'

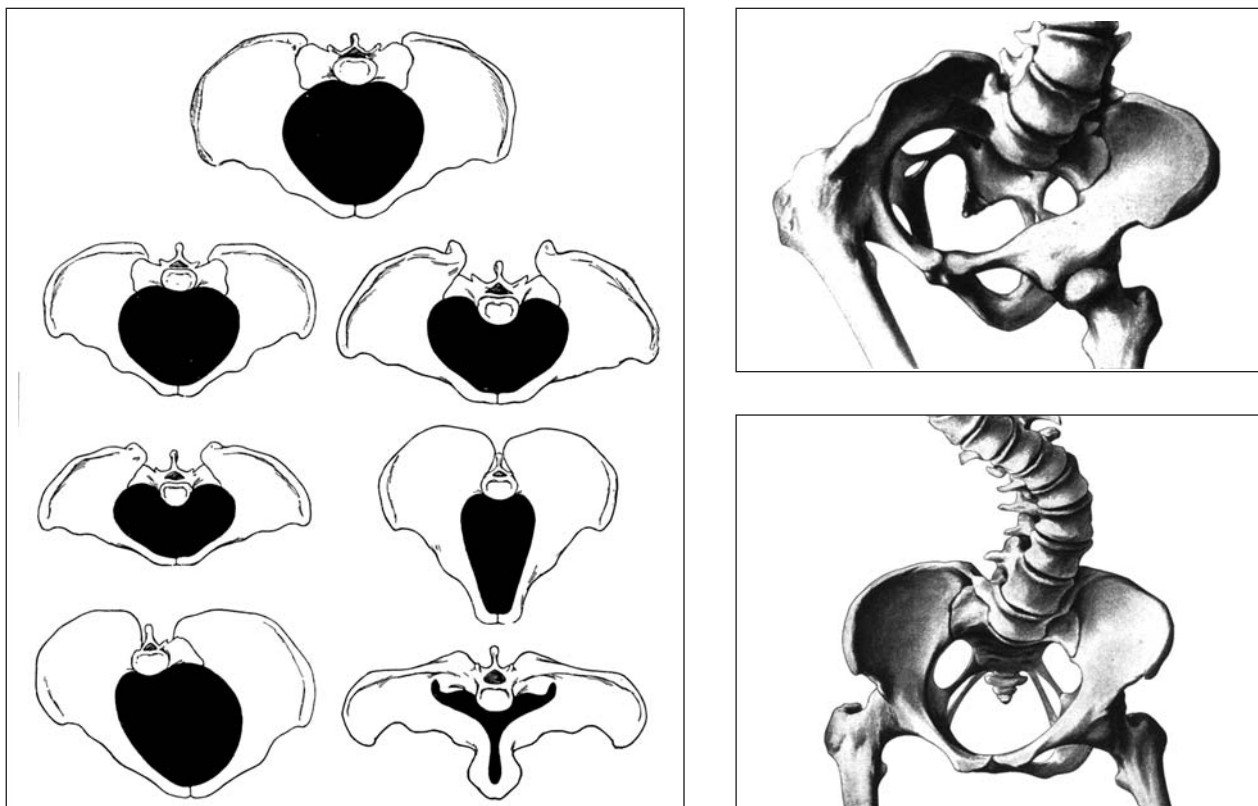
4) Του Αη-Αυκούλα τα γιατροσόφια (Ασκληπιού)

α) Πάρε φιδोटόμαρο και δέσε εις το δεξιόν ποδα της κακογεννήτρας κατώθεν του γόνατος και ευθύς γεννάει".

β) Πάρε σετόνι που μ' αυτό ο φιδοπιάστης είχε σκεπάσει όφιδες την ώρα που "εβατεύοντο" (= ήσαν σε ερωτική περίπτυξη) και ρίψον την σηδόνα επι της κοιλίας της κοιλοπονούσας και ευθύς γεννάει!"

ΙΣΤ. Τα "Γεννοκαθίσματα της γαστρούδας". Ήτοι: οι στάσεις και οι θέσεις της ετοιμόγεννης κατά τον τοκετό προς ευτοκία (Ωκυτόκιες στάσεις προς διευκόλυνση του τοκετού)

Οι παλιές μαμές ποτέ δεν περιόριζαν την επίτοκο να γεννήσει σε αυστηρά προκαθορισμένη στάση, γιατί γνώριζαν από πείρα ότι όλες οι δογματικά καθορισμένες στάσεις εμπόδιζαν τη γέννα. Το αξιωμα τους ήταν ότι η κάθε ετοιμόγεννη μπορούσε να λάβει οποιαδήποτε θέση την υποβοηθούσε καλύτερα, γιατί

Εικόνα 65. Α-Β-Γ. Οι ανωμαλίες της διαπλάσεως της πυέλου της επιτόκου αφορούν τρεις κυρίως κατηγορίες αυτές που α) έχουν συγγενείς δυσμορφίες των οστών της πυέλου (Α), β) αυτές σε σχέση με ανωμαλίες κίνησης (συγγενές έξάρθρομα, πολυμομυελίτιδα κ.λπ. (Β), και γ) αυτές που έχουν σχέση με ανωμαλίες της σπονδυλικής στήλης (ραχιτική κύφωση, νόσος του Ροττ, σκολίωση κ.λπ.) (Γ).

χείλη και στα δόντια της. Έτσι αναγκαζόταν να εκπνέει τον εισπνεόμενο από την μύτη αέρα μέσα από την μικρή τρύπα του σφοντυλιού κατά τις ωδίνες της εξώθησης. Το Λευτεροσφόντυλο την υποχρέωνε να κάνει μικρές και γρήγορες αναπνευστικές κινήσεις που αφ' ενός μεν βοηθούσαν στην χαλάρωση του τραχήλου της μήτρας και του γεννητικού σωλήνος της εξόδου, αφ' ετέρου ο αέρας που δύσκολα εκπνεόταν της ελάττωνε το οξύγονο στον εγκέφαλο και αύξανε υπέρμετρα το διοξείδιο του άνθρακος με αποτέλεσμα υπερακαντία και παροδική άπνοια. Με τον τρόπο αυτό επέρχετο μεγαλύτερη και σχεδόν πλήρης χαλάρωση του τραχήλου και των μυών της εξόδου.

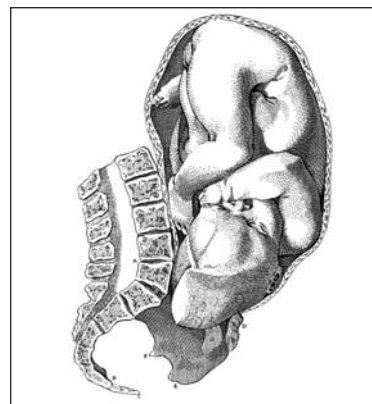
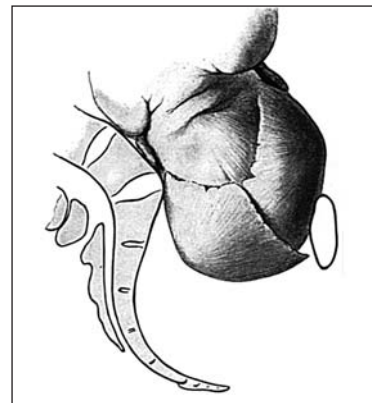
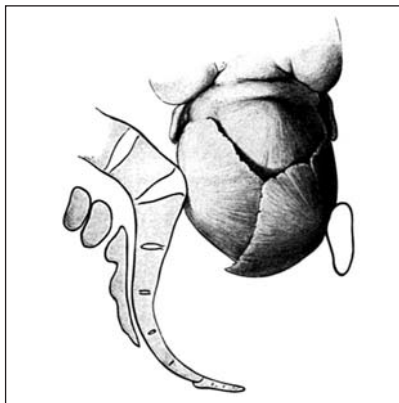
Δινόταν έτσι η ευκαιρία στη μαμή να την ελευθερώσει από το παιδί. Σε λίγα λεπτά επαλαμβανόταν το ίδιο για την αποβολή του πλακούντος (υστέρου) που το λένε και "λευτέρι" διότι η έξοδος του θεωρείται σαν η πλήρης απελευθέρωση της γυναίκας από τον κίνδυνο, άρα ελευθερωνόταν από τον τοκετό. Η μη έξοδος του υστέρου την εποχή εκείνη κατέληγε σε τραγωδία διότι η αδράνεια της μήτρας ή η μεγάλη αιμορραγία της υστεροτοκίας ισοδυναμούσε με θάνατο, καθ' ότι μητροσυσταλτικές ενέσεις δεν υπήρχαν ούτε μεταγγίσεις αίματος, ούτε ήταν εφικτή η καισαρική τομή. Έτσι, το Λευτεροσφόντυλο ήταν άφθαστο ωκυτόκιο και είχε σώσει πολλές γυναίκες, ιδίως πρωτοτόκες μικρομάνες.

ΙΗ. Τα "Γέργαρα" ή το "Ζύμωμα της Μήτρας" ή τα "Πλαγά της Αγιά-Σωτήρας"

Όταν οι δυνάμεις μιας επιτόκου είχαν εξαντληθεί από ένα παρατεταμένο δύσκολο τοκετό, η δε εξώθηση επιπλεκόταν, η μαμή για να βοηθήσει τη δυστοκούσα έκανε τα "Γέργαρα" ή "Πλαγά". Την ώρα που η επίτοκος εξωθούσε με κάποια δυσκολία η Εμπροσθομαμή πρόσταζε την βοηθό της Οπισθομαμή να πιέζει με όλη τη δύναμη και με όλο το βάρος της, σταθερά το άνω μέρος της κοιλίας σαν να το ζύμωνε με τις δύο παλάμες της κλειστές, σε σχήμα γροθιάς. Έτσι πιεζόταν ο πυθμένας της μήτρας, ενώ τις στιγμές εκείνες η επίτοκος ενθαρρυνόταν από την κυρίως μαμή να εξωθεί. Τα "Πλαγά" ίσως ήταν αρχαιοπινής επιβίωσης από το αρχαίο πλάξε=πλήξε με πολλές γροθιές που σήμαιναν τα πολλά κτυπήματα της κοιλιάς με την ταυτόχρονη ώθηση προς τα κάτω.

Ιατρική Ερμηνεία για τα "Γέργαρα" ως εξωθητικά

Το "Ευτόκιο" αυτό ήταν μεν βοηθητικό και επικουρικό ωκυτόκιο αλλά συχνά αναγκαίο και αποτελεσματικό όταν

Εικόνα 66 Α, Β, Γ, Δ.

Α) Δυσαναλογία από έμβryo με υδροκεφαλία,
Β, Γ, Δ) Ανισοκλινείς θέσεις της κεφαλής του εμβρύου με επίπλευση των οστών του κρανίου

(Εκ του E. Bumm και W. Smellie)

α) η επίτοκος ήταν πολύ εξαντλημένη, β) όταν υπήρχε επιπλοκή στην εξώθηση από ένα μεγάλο παιδί ή γ) όταν δεν προχωρούσε ο τοκετός από δυσαναλογία από μια στενή λεκάνη ή δ) από κάποια συγγενή διαμαρτία της διαπλάσεως του παιδιού λ.χ. υδροκεφαλία, ιεροκοκκυγικό τεράτωμα συγγενή ασκίτη (ύδρωπα) κ.λπ.

ΙΘ. Η "Χερούκλα της Δυναμόχερης" ή η "Χέρα της Κρατερός" ή το "Κράτημα του πάτου από την Κρατήνα". Ήτοι: Η στήριξη και προστασία του περινέου κατά την εξώθηση από πιθανή ρήξη.

Η εξώθηση θεωρείται γενικώς ως το πέρας του τοκετού. Στην εξώθηση όμως μία από τις σοβαρότερες επιπλοκές ήταν η ρήξη (σχίσσιμο) του περινέου. Στην τελική αυτή φάση της εξώθησης η "Δυναμόχερη" (νέα, εύσωμη και κρατεά, βοηθός της κυρίως μαμής-Εμπροσθομαμής) είχε την αποστολή να στηρίξει με δύναμη το περινέο με τη δυνατή ανοιχτή παλάμη της δεξιάς "χερούκλας" της, κρατώντας ένα ζεστό πανί διπλωμένο στα τρία εμποτισμένο με άφθονο ζεστό αλατόνερο. Η στήριξη του "πάτου", όπως έλεγαν, αποσκοπούσε ώστε να προστατεύσει το πολύ λεπτό πλέον και εύθραυστο περινέο από την εξώθηση της κεφαλής του βρέφους για να μην ραγίσει και σχισθεί (Εικόνα 61)

Ιατρική σημασία

Το προστατευτικό αυτό κωντόκιο εκτός από την αυτονόητη σημασία της μηχανικής υποστήριξης του περινέου με τη δυνατή παλάμη της Δυναμόχερης, είχε επιπλέον άλλα τρία ευεργετήματα: α) η υγρασία, το αλάτι και η ζέστη χαλάρωναν ακόμη περισσότερο το περινέο μειώνοντας τις φοβερές τελικές ωδίνες της εξωθήσεως β) ενώ η βοηθός συγκρατούσε το περινέο η Κυρίως μαμή κινούσε ρυθμικά το κεφαλάκι του βρέφους που μόλις έβγαине για να αποφύγει τη ρήξη της κλειτορίδας και του αιδοίου, που αλλιώς θα προκαλούσαν σοβαρή αιμορραγία και γ) η μαμή με αυτοκυριαρχία χωρίς να φωνάζει ή να απειλεί την ωδίνουσα, αντιθέτως την επιδοκίμαζε, στην φοβερή αυτή τελευταία ισχυρή ωδίνα μιμούμενη τη Θεά Ήρα. Η προστάτης του τοκετού την ώρα της εξόδου της κεφαλής επιφωνούσε "Ελευθώ! Ελευθώ!" = έρχεται, εξέρχεται το κεφάλι του βρέφους δηλαδή "έρχεται το παιδί", όπως έχει επιβιώσει στην παράδοση. Κάτι παρόμοιο επιφωνούσε και η παραδοσιακή μαμή μέχρι προ ολίγων δεκαετιών, όταν φαινόταν να βγαίνει το κεφαλάκι του βρέφους "ίχου! ίχου!! έρχεται! ναι! ναι! ήλιος! ήλιος! έρχεται το παλληκαράκι μας το χρυσό παιδάκι μας!" κ.λπ. Με τα ενθαρρυντικά αυτά επιφωνήματα χαράς της μαμής η επίτοκος τότε πλέον εξωθούσε χωρίς φόβο αφού... "εγκαταλειπόταν" από την Εμπροσθομαμή να ελευθερωθεί μόνη της με "μια γλυκιά φωνή", γιατί ο δρό-

μος είχε πια ανοίξει. Έτσι ελευθερωνόταν, η δε τελευταία αυτή ωδίνη έμενε ανεξίτηλα χαραγμένη στην μνήμη της τίκτουσας ισχυροποιούσα δια βίου την ιερότητα της Μητρότητας και την σπουδαία αποστολή της ως μητέρας.

Κ. Η "ψαλιδιά στο ξεκεφάλωμα" ως ευτόκιο. Ήτοι η ατελής λύξη περινεοτομιά κατά το φαινόμενο της κεφαλής

Η περινεοτομή σπάνια χρησιμοποιούνταν από τις παλιές μαμές ως ωκυτόκιο, λόγω του κινδύνου της αιμορραγίας. Συνήθως προπαρασκευάζαν τα χείλη του αιδοίου διαστελλώντας τον σκαφοειδή βόθρο με το λαδωμένο δείκτη του χεριού τους. Το ψαλίδι της μαμής που ήταν καλά τροχισμένο και ανοιγμένο κάτω από το στρώμα της επιτόκου καθώς και κομμάτι από δίχτυ ψαράδικο ή μυτάρια του αργαλιού ήταν, το μεν πρώτο για την περινεοτομιά, αν χρειαζόταν, το δε δεύτερο για την ανάταξη της μήτρας, αν εμφανιζόταν. Η περινεοτομιά γινόταν κατά τη διάρκεια της εξωθήσεως αφνιδιαστικά με μια ελαφρά ψαλιδιά πάντα πλάγια (Εικόνα 62) και ποτέ στη μέση για να ανοίξει ο δρόμος για το "ξεκεφάλωμα" για να "πετάξει το παιδί" γρήγορα ώστε να μη "θηλυκωθεί!" από το λώρο στο λαιμό.

ΚΑ. Το "Λύκνισμα" ή η "Αιώρηση" ή το "Κύλισμα μέσα σε κουβέρτα" ως ωκυτόκιο

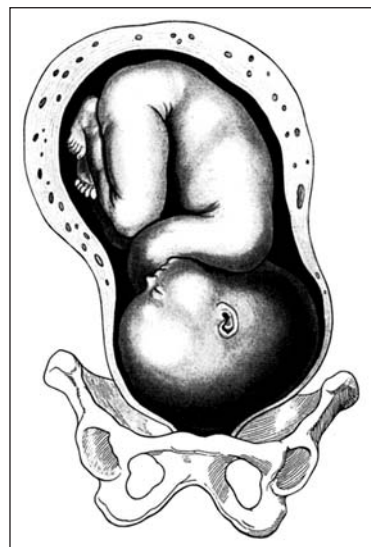
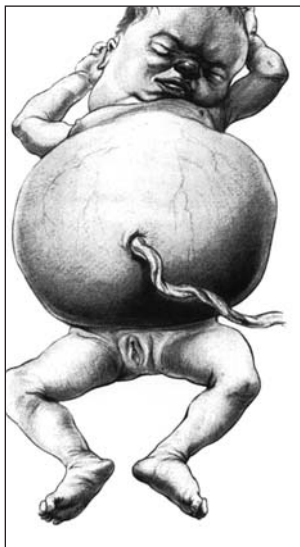
Όταν μια έγκυος τους τελευταίους μήνες της εγκυμοσύνης της εμφανίζει μεγάλη και προβάλλουσα κοιλιά όταν βαδίζει λόγω του μεγάλου βαθμού λορδώσεως, εμφανίζει το χαρακτηριστικό "υπερήφανο βάδισμα των εγκύων".

Σε πολλές από αυτές τις γυναίκες λόγω της μεγάλης κοιλιάς και λορδώσεως το έμβρυο παίρνει το εγκάρσιο σχήμα. Όταν δε αρχίσουν οι ωδίνες υποφέρουν συχνά από ενοχλητική ισχιαλγία και έχουν δυσκολία στην αναπνοή. Επειδή οι παλιές μαμές από φόβο απέφευγαν τον εξωτερικό μετασχηματισμό και λόγω της ποιότητας των συστολών της μήτρας που ήταν κακή, κατέφευγαν στο λαϊκό ωκυτόκιο, το "Λύκνισμα με την κουβέρτα", προκειμένου να βοηθήσουν το έμβρυο να αλλάξει μόνο του θέση και από το εγκάρσιο σχήμα να πάρει το ορθό και να εμπεδωθεί.

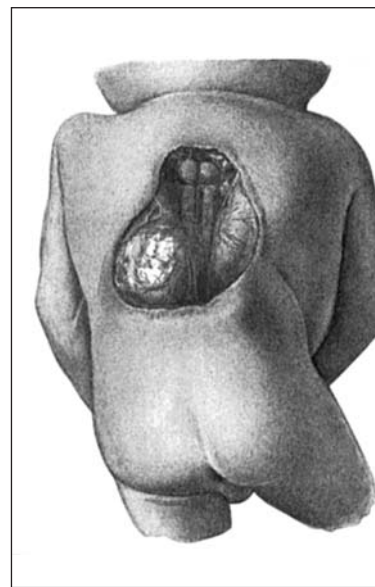
Προς το σκοπό αυτό τοποθετούσαν την επίτοκο σε μια ισχυρή κουβέρτα την οποία κρατούσαν από τα τέσσερα άκρα οι δυο πλαγιομαμές, η οπισθομαμή και η δυναμόχερη και την λύκνιζαν παρουσία της εμπροσθομαμής ήπια, αριστερά και δεξιά διαδοχικά κατά διαστήματα κυρίως με ελαφρές κινήσεις και ταλαντώσεις, ώστε να έχουν ευνοϊκό αποτέλεσμα δηλαδή μέχρι την πλήρη εμπέδωση του βρέφους στην πύελο. Όλο αυτό το διάστημα η Εμπροσθομαμή ψηλαπούσε την κοιλιά για να βεβαιωθεί για την θέση που έπαιρνε το έμβρυο και την πίστη για ένα ευνοϊκό αποτέλεσμα. Η πολύωρη όμως αιώρηση αποφεύγετο και δεν θεωρείτο πλέον ως ωκυτόκιο.

Ιατρική ερμηνεία

Οι ταλαντώσεις και οι ελαφρές κινήσεις μέσα στην κουβέρτα είχαν άριστο ωκυτόκιο αποτέλεσμα επειδή από ιατροδυναμικής απόψεως ενεργοποιείται μια φυσική κίνηση του ιερού οστού που το έκανε να ταλαντώνεται μεταξύ των λαγονίων οστών. Οι σύνδεσμοι των ιερολαγόνιων διαρθρώσεων και της ηβικής συμφύσεως είχαν ήδη χαλαρώσει λόγω της δράσεως της ρελαξιογόνου ορμόνης, η οποία βρισκόταν σε μεγάλες ποσότητες στο αίμα τις δυο τελευταίες εβδομάδες (πρόνοια της φύσεως) για υπερνίκηση τυχόν δυσαναλογίας. Με τον τρόπο αυτό η ποιότητα των συστολών βελτιωνόταν αισθητά αφού η ποιότητα των συστολών εξαρτάται από την κινητικότητα του ιερού οστού και

Εικόνα 67. Α, Β, Γ, Δ. Δυσκολίες κατά τον τοκετό οφείλονται στο έμβρυο Α) κοιλιακή διάταση από ασκίτη και υδροθώρακα, Β) δυσαναλογία από υδροκεφαλία, Γ) κυστικό ύγρωμα, Δ) σιαμαία (Εκ των Ruth Jaschke, O Pankow και E. Bumm)

Εικόνα 68. Α, Β, Γ, Δ. Δυσαναλογία που προκαλείται από το μέγεθος λόγω των συγγενών ανωμαλιών της διαπλάσεως του εμβρύου
Α, Β) ινιακές εγκεφαλοκήλες, Γ) ιεροκοκκυγικό τεράτωμα, Δ) μεγάλη μηνιγγωμυελόκυλη ράχης (αρχίσωση)
(Εκ των Hutson, Dennison, Weibel)

Εικόνα 69. Ο Εξώμφαλος προκάλεσε δυσαναλογία στον τοκετό εκ μέρους του εμβρύου
(φωτογρ. Αρχείου Μ.Ε.Α.Ι)

το παιδί εμπεδούτο στη σωστή θέση. Σήμερα γίνεται καισαρική τομή.

ΚΒ. Τα "Ευτόκια" για την παρατεταμένη κύηση άνω των 42 εβδομάδων

Η ηλικιακή διάρκεια της κνήσεως για τον άνθρωπο είναι η χαρακτηριστική των 40 εβδομάδων, που αντιστοιχεί σε 280 ημέρες περίπου. Όταν συμπληρωθεί ο αναγκαίος αυτός χρόνος το έμβryo αποδεσμεύεται από τη μητρική προστασία και με πολύπλοκη βιολογική λειτουργία, η οποία παραμένει ακόμη αδιευκρίνιστη, έρχεται στο φως του Κόσμου ως βιολογικά ώριμο και ικανό να ζήσει εκτός της μήτρας. Όταν η παραμονή του εμβρύου εντός της μήτρας παραμένει πέραν των κανονικών χρονικών ορίων αυτό συνιστά την παρατεταμένη εγκυμοσύνη. Στην περίπτωση αυτή η ζωή του εμβρύου τίθεται σε μεγάλο κίνδυνο τόσο, όσο σαν να γεννιόταν πρόωρο.

Η έναρξη των ωδίνων του τοκετού στη γυναίκα υπό ομαλές φυσιολογικές συνθήκες γίνεται συνήθως τη στιγμή κατά την οποία το έμβryo είναι ώριμο. Ο συντονισμός της εκλύσεως των συστολών της μήτρας και της ωριμάνσεως του εμβρύου ανάγεται κατά γενική παραδοχή στις αμοιβαίες

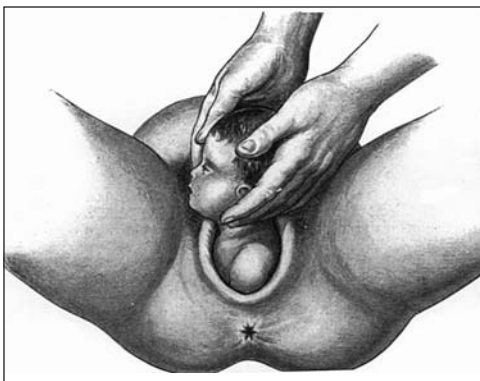
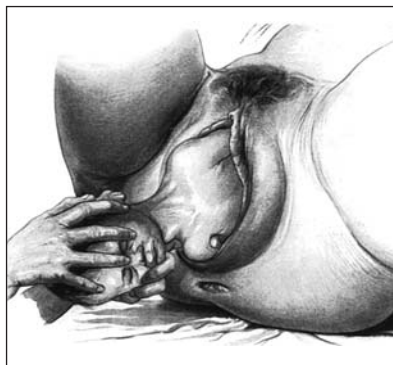
νευροενδοκρινικές σχέσεις της μητέρας και του παιδιού και εξακολουθεί να αποτελεί ένα από τα περισσότερο αξιολογούμενα βιολογικά γεγονότα και θαύματα της φύσεως.

Αν περνούσαν οι 42 εβδομάδες και δεν είχε γίνει έναρξη του τοκετού, η μαμή ανησυχούσε και προέβαινε αμέσως στην τεχνική ρήξη της "προθυμιάς" ή "προνέρου" ή "πρόλασσου" (θυλακίου) με διάφορα λαϊκά εργαλεία (ράμφος μαύρου πετεινού, αδράχτι μεταλλικό ή ξύλινο κ.λπ.) για να ξεκινήσει ο τοκετός. Αν μετά το σπάσιμο των "νερών" δεν γινόταν η έναρξη του τοκετού, τότε η εμπειρική μαμή διαισθανόμενη τον επικρατούμενο κίνδυνο για τη ζωή της ίδιας της γυναίκας και του βρέφους, προέβαινε στην επίσπευση του τοκετού με διάφορα "κινητικά" ωκυτόκια που τα έλεγαν τα "Λαχταρίσματα της κίνησης". Αυτά ήταν τα παρακάτω:

1) Η βρώση ψημένου αιδοίου γουρούνας

Έσφαζαν μια γουρούνα και έπαιρναν το αιδόιο της, το έψηναν και το έδιναν στη δυστοκούσα για να γεννήσει γρήγορα σαν τη γουρούνα.

2) Το σκουφοτρίψιμο του προσώπου

Εικόνα 70. Η δυστοκία των ώμων τα παλιά χρόνια αποτελούσε σοβαρή επιπλοκή του τοκετού τότε που δεν υπήρχε η καισαρική τομή. Εκτός από κάταγμα της κλειδός άφηνε μόνιμες μαιευτικές κακώσεις στο αυχενικό νευρικό πλέγμα λ.χ. παράλυση του Erb.
(Εκ των Rud Th. Jaschke και O. Pankow)

Η μαμή έπαιρνε το σκούφο του ανδρός της δυστοκούσης και το έτριβε κατά μικρά χρονικά διαστήματα στο πρόσωπο της γυναίκας για να ξεκινήσει η γέννα (πιθανόν οσμηγόνο αντανακλαστικό του ιδρώτα).

3) Η βρώση λάρου (αφάλι) από φρεσκογεννημένο μοσχαράκι

4) Κατάποση καρδιάς περιστεριού

Έσφαζαν περιστέρι και έβγαζαν την καρδιά του η οποία όπως σπαρταρούσε έπρεπε να καταποθεί από τη δυστοκούσα για να γεννήσει εύκολα (λύση σπασμού του καρδιοισοφαγικού σφιγκτήρος, λόγω άγχους).

5) Τα τρία λιθαράκια

Έπρεπε να καταπιεί τρία λιθαράκια από σταυροδρόμι ή τρεις μαλαματικές πέτρες (ημιπολύτιμους λίθους).

6) Η θυσία του ξύλινου ζυγού των βοδιών

Πριόνιζαν πάνω από το κεφάλι της κοιλοπονούσας το ξύλινο ζυγό (εικονική θυσία μόσχου).

7) Το τετράφυλλο τριφύλλι

Έτρεχαν οι δικοί της συγγενείς έξω στο λιβάδι για να βρουν τετράφυλλο τρυφίλλι, για να το φάει (μαγικό) = (απομάκρυνση με εύσχημο τρόπο στο αγχωμένο περιβάλλον) ή με το ίδιο σκεπτικό διαταγή της μαμής να πάει η μάνα της να κουνήσει τον πολυέλαιο της εκκλησίας.

8) Βρώση του φνυλιού της καντήλας της Παναγίας

Συνήθιζαν στα Κύθηρα στην Παναγία τη Μυρτιδιώτισσα και στην Πάρο στην Εκατονταπυλιανή και στα Καλάβρυτα στην Μεγαλοσπηλιώτισσα.

9) Η βρώση μικρών σκαντζόχοιρον

Εύρισκαν φωλιά σκαντζόχοιρου και έπαιρναν τα μικρά, τα έψηναν και τα έδιναν να τα φάει η δυστοκούσα για να ευκολογεννήσει.

10) Βρώση ρίζας Καλάνθροπου (Μανδραγόρα)

11) Τρίψιμο της πλεξούδας στο πρόσωπο

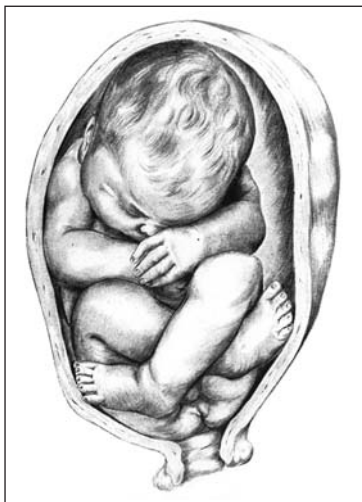
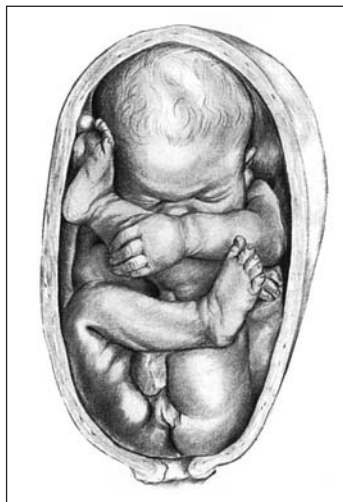
Με την άκρη της πλεξούδας των μαλλιών της, της τρίβαν συνεχώς το πρόσωπο (ερεθισμός τριδύμου - υποθαλάμου παραγωγή οκυτοκίνης).

12) Το Λίκνισμα με τη βελέντζα (κουβέρτα)

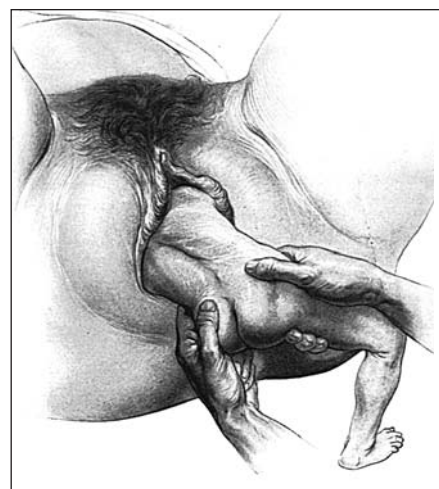
13) Έπινε τα αποπλήματα της εικόνας της Παναγίας ή του Αγίου Ελευθερίου

Έπλεναν με βαμβάκι την εικόνα και τα αποπλήματα τα έπινε η δυστοκούσα.

14) Το κοντούλημα της πλάτης

Εικόνα 71. Α, Β) Θέσεις ισχυακής προβολής (Εκ των R.T. Jaschke και O. Pankow)

Εικόνα 72. Α, Β) Ισχυακή προβολή. Χειρισμοί για την έξοδο των ώμων. Εκ των R.T. Jaschke και O. Pankow

Οι δύο οπισθομαμές (βοηθοί) κουτουλάγανε με το κεφάλι τους πίσω την πλάτη της δυστοκούσας για να "ξυπνήσει το βρέφος" και κινήσει η γέννα.

15) Το μαύλισμα του βρέφους

Εκλιπαρούσαν το βρέφος να βγει έξω λέγοντας :

"Έβγα βρέφος σε καλεί η Παναγία. Έβγα βρέφος σε καλεί ο Αη Γιάννης να σε βαφτίσει. Έβγα βρέφος ως εξήλθε ο Ιωνάς εκ της κοιλίας του κύτους και ο Λάζαρος εκ του τάφου. Έβγα και σε καρτερεί η μάνα σου να σου δώσει το βυζί της (να σε θηλάσει) κ.λπ.

16) Τα "Γαργαλίδια" και το "σαΐτισμα"

Έπαιρναν το φτερό παγωνιού ή χήνας και έψαυαν από το λαιμό, στήθος, κοιλία, μηρούς προς τα κάτω ή με σαΐτα του αργαλιού ερέθιζαν το δέρμα (ερεθισμός αισθητικών νευρών και πλαγίων διατηρωτών νευρών - δερμογραφισμός - παραγωγή ισταμίνης).

17) Η κυκλική αιώρηση της δυστοκούσας

Έριχναν σχοινί στο πατερό του σπιτιού και κρεμούσαν τη γυναίκα από τις μασχάλες, ώστε να αιωρείται με ανοιχτά τα πόδια και την στριφογύριζαν (μαγικός κύκλος) μέχρις ώτου ζαλισθεί (=ενεργοποίηση του λαβυρινθικού αντανακλαστικού).

18). Κατάπινε βόλους από γλίνα (άργιλλο)

Για να λυθεί ο σπασμός του καρδιοοισοφαγικού στομίου = θεραπεία άγχους.

19) Τα πότια (αφεψήματα) με γοργοιάνη απήγανο και βασιλικό χόρτο

Θεωρούνται μαγικά βότανα προς ευτοκία γιατί διεγείρουν τις συστολές της μήτρας.

20) Αγκίσματα και υποκαπνισμοί "για να κινήσει η γέννα".

Με σταυρολούλουδα και κάρβουνο από πουρνάρι.

21) Τα πηδήματα

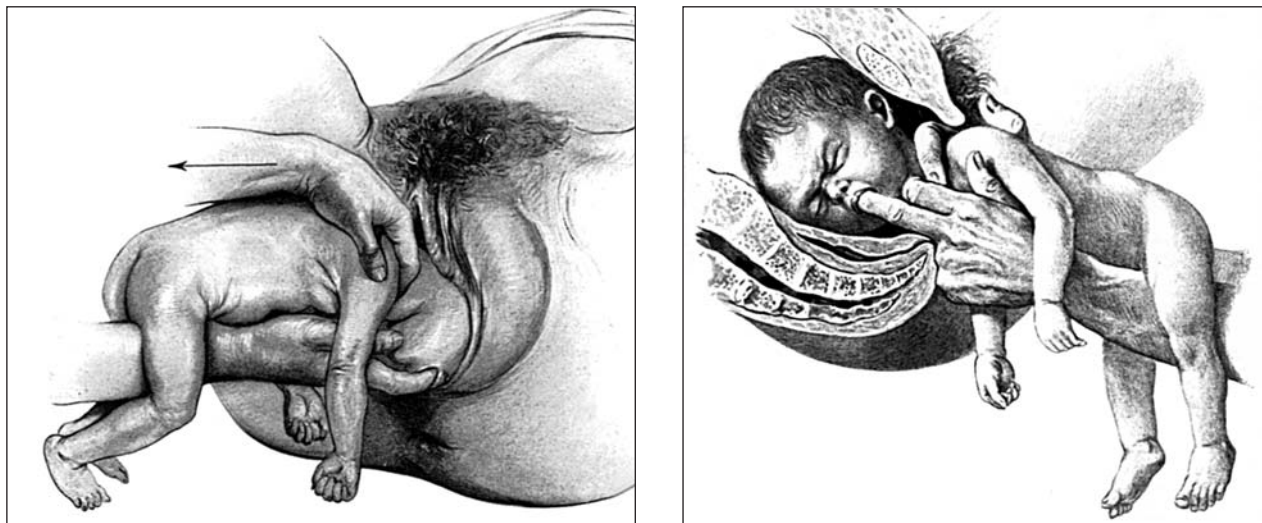
Την έβαζαν να πηδάει από το αμπάρι ή το μπαούλο.

22) Τα "Αιούνια".

Ήτοι άνοιγμα στιδήποτε ήταν κλειδωμένο για να δώσουν κίνηση και να "ανοίξει" η γυναίκα που δυσκολευόταν να γεννήσει σε παράταση.

23) Τα θεοτικά διαβάσματα

Έβαζαν κάποια που γνώριζε κολλυβογράμματα να διαβάξει μεγαλοφώνως την Αγία Επιστολή ή το Τετραβάγγελο και καλούσαν τον ιερέα σαν ύστατη προσπάθεια για "κίνηση" στον παρατεταμένο τοκετό από υποτονική αδρά-

Εικόνα 73. Α, Β) Ο χειρισμός της Ήρας. Για την έξοδο της κεφαλής μετά το πέρας του τοκετού του κορμού και των ώμων εφαρμόζεται σε πρωτότοκες ο χειρισμός της Θεάς Ήρας, ο μετέπειτα ονομασθείς Veit - Smellie - Mauriceau - Levret - Pinard (Εκ του Weibel και Pankow)

νεια της μήτρας αφού πλέον το ένα πόδι της λεχώνας ήταν στον τάφο.

24) Ρήξη νερού από την καμινάδα

Όταν η γέννα γινόταν στο παραγώνι η μαμή μυστικά έβαζε το σύζυγο της γυναίκας κι ανέβαινε στην καμινάδα και έριχνε νερό στη φωτιά και στη στάχτη του τζακιού. Η δυστοκούσα τρόμαζε και κινούσε ο τοκετός. Από αυτή τη στάχτη της έδιναν με νερό να πει ένα ποτήρι! Η δυστοκούσα για να γεννήσει πιο γρήγορα.

25) Τα "κρούσματα κι ακούσματα" ή τα "κροτίσματα της μαμής" ή ο "ουράνιος θόρυβος"

Με εντολή της μαμής οι παραστεκαμμένες γυναίκες κτυπούσαν δυνατά χαλκώματα όπως ταψιά, τεντζερέδια, τηγάνια και σπιδήποτε άλλο αντικείμενο που προκαλούσε με το κτύπημα εκκωφαντικό θόρυβο, κοντά στα αυτιά της επιτόκου. Η μαμή με μυστικιστικό ύφος πρόσταζε: Γυναίκες κοπανάτε για να τ' ακούσει ο Ουρανός και ο Αρχάγγελος και να ρωτήσει ο Χριστός: Τι θόρυβος είναι αυτός εκεί κάτω στη Γη και φθάνει στον Ουρανό;

- Κύριέ μου γυνή πονεί και κοιλοπονεί και ου δύναται γεννήσει απαντά ο Αρχάγγελος.

- Λέγει αυτοίς ο Κύριος: Υπάγετε είπατε εις το δεξιόν αυτής αυτήον: "Τέξε γυνή ως η Μαριάμ τον Χριστόν, ως η Ελισάβετ τον Προδρομον. Έξελθε τέκνον καλεί σε ο Αη Γιάννης ο Πρόδρομος να σε βαπτίσει. Έξελθε βρέφος σε καλεί η Υπεραγία Θεοτόκος η Παναγία, έξελθε βρέφος και σε καλώ εγώ η Φερνή σου να σε πιάσω να σε φέρω στην αγκαλιά της μάνας σου να σε βυζιάξει και να πατήσουν τα ποδαράκια σου πάνω στη Γη. Στώμεν καλώς στώμεν μετά φόβου (τρεις).

Μετά καλούν τον Ιερέα να διαβάσει την ευχή της Ευτοκίας την οποία είχε προηγουμένως από μνήμης ειπεί η μαμή. Η ευχή της ευτοκίας έχει ως εξής: "Θόρυβος εστίν εις τον Ουρανόν και εν τη Γη. Και τι εστίν ο θόρυβος; Γυνή βασανίζεται και οδύρεται να γεννήσει. Ευσπλαχνισθείς δε ο Κύριος και η Υπεραγία Θεοτόκος είπον: Έξελθε βρέφος, εκ της κοιλίας της μητρός σου καν ζων καν τεθνεός. Καλεί σε το άγιον βάπτισμα. Έξελθε βρέφος ως εξήλθεν ο Ιωνάς εκ της κοιλίας του κήτους και ο Λάζαρος εκ του μνήματος αυτού Αμήν". Από το "ευχόνερο" του Ιερέα ποτίζουν την κοιλοπονούσα για ευτοκία.

ΚΓ. Τα "Λουρώματα" ή τα "Πάθια του λώρου" ή το "Ζώσιμο του φιδιού - φίδιασμα" ή "Λουρόδεση". Ήτοι: Ωκντόγια για τη δυστοκία από τις επιπλοκές της ομφαλίδος (ομφαλίου λώρου)

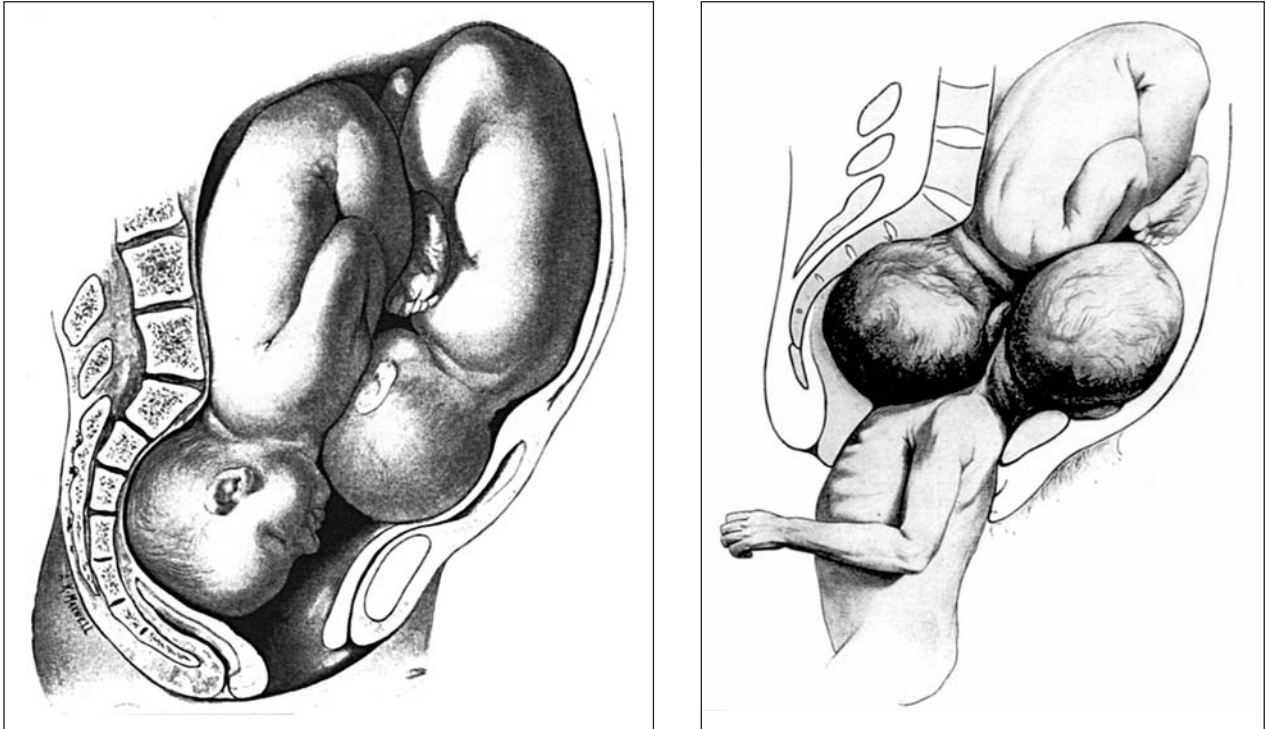
Οι δυστοκίες από ανωμαλίες της ομφαλίδος ήταν πολύ σοβαρές γιατί απειλούσαν άμεσα τη ζωή του εμβρύου σε ποσοστό 40% περίπου (Εικόνα 63).

1) Η προπτώση του λώρου

Η προβολή, η προπτώση, ο κρεμασμένος ή ο συμπαρασυρόμενος λώρος ήταν από τις πολύ επικίνδυνες επιπλοκές για το έμβρυο, επειδή σε κάθε σύσπαση της μήτρας ο λώρος συμπιεζόταν και το βρέφος έπασχε από ανοξαιμία και διέτρεχε μεγάλο κίνδυνο η ζωή του.

2) Η μακρά ομφαλίδα και η περιέλιξη του λώρου

Αν η ομφαλίδα ήταν μακρά, υπήρχε ο φόβος να τυλιχθεί γύρω από το λαιμό δηλ. όπως λέγαν το "έζωναν τα φίδια" δηλ. το παιδί άρχιζε και πνιγόταν με τον ίδιο του το λώρο. Η περιέλιξη του λώρου γύρω από το λαιμό ήταν περίπου 25%. Τα

Εικόνα 74. Α, Β. Στη διδυμογέννηση σε μερικές περιπτώσεις προκαλείται δυστοκία από δυσαναλογία

Α) επί κεφαλικής προβολής αμφοτέρων των εμβρύων, Β) το πρώτο από τα έμβρυα παρουσιάζει ισχιακή και το δεύτερο κεφαλική προβολή τότε έχουμε τη δυσαναλογία λόγω αγιστροφώσεως. (Εκ του E. Butt)

"φίδια" που έπνιξε ο Ηρακλής ήταν η αντανάκλαστική σύλληψη των δύο ομφαλίδων του Ιφικλή και του Ηρακλή που είχαν προσπέσει. Λόγω της ανοξαιμίας από την ισχιακή προβολή ο Ηρακλής είχε αυξημένο το αντανάκλαστικό της σύλληψεως και έπιασε τυφλά τους δύο λώρους (φίδια).

3) Η βραχεία ομφαλίδα

Προκαλούσε δυστοκία και βραδυτοκία, εκστροφή της μήτρας και πρόωρο αποκόλληση του πλακούντα. Τα ωκυτόκια της μαμής είχαν σκοπό την πρόληψη οιδήματος, συμφορήσης, αποφυγής δημιουργίας ψευδών κόμβων, διάρρηξη αγγείων ή ρήξη της ομφαλίδος.

Όταν ο ομφάλιος λώρος ήταν κρεμασμένος έξω από το αιδούο η μαμή τοποθετούσε την έγκυο με τη λεκάνη και τα πόδια ψηλά. Της κρεμάγαν σε σχοινί τα πόδια ή την ξάπλωναν σε κρεβάτι με σηκωμένο το ένα άκρο, ώστε να διευκολυνθεί η αυτόματη ανάταξη του ομφαλίου λώρου η μαμή έσπρωχνε την ομφαλίδα με τα χέρια της προς τα μέσα. Επίσης την έβαζαν "ανάστροφα" σε ανάποδη καρέκλα (Εικόνα 63z).

ΚΑ. Τα "Ευτόκια του τανισμού". Ήτοι πράξεις που αποσκοπούσαν στην εκούσια σύσπαση των κοιλιακών τοιχωμάτων κατά το στάδιο της εξωθήσεως.

Κατά το στάδιο της εξωθήσεως οι παραδοσιακές μαμές χρησιμοποιούσαν τρεις ωκυτόκιες ενέργειες ήτοι:

α) Το "Στηθοπηγούνισμα"

Αυτό γινόταν με ετοιμότητα, συντονισμό με τις αυτόματες ωδίνες ως εξής: Τη στιγμή που ερχόταν η ωδίνη στη φάση της εξωθήσεως, η οπισθομαμή (βοηθός) έκαμπτε το κεφάλι της επιτόκου βιαίως προς τα εμπρός ώστε το σαγόνι να ακουμπά στο θώρακα, ενώ ταυτόχρονα έπρεπε η επίτοκος να παίρνει βαθιά αναπνοή και να σφίγγεται προς τα κάτω.

β) Το Φλασκοφύσημα

Υποχρέωναν την επιτόκο να φυσάει δυνατά μέσα σε άδεια "φλασκιά" ή φιάλες σε κάθε ωδίνη για να αυξάνεται και η ενδοκοιλιακή πίεση υποβοηθώντας έτσι την εκούσια εξώθηση (Εικόνα 64).

γ) Ο "Κλουβίτης"

Της έδιναν να πει κλούβιο αυγό κατά προτίμηση η... πεθερά της! για να αηδιάσει και να κάνει εμετό δυνατό "να σπαρταρίσει η κοιλιά της" και αυξάνοντας τη σύσπαση των κοιλιακών τοιχωμάτων να εξωθήσει το παιδί.

Εικόνα 75. Α, Β, Γ) Χρυσά νομίσματα του Τάραντος με προσοθυπο την κεφαλή της Θεάς Ήρας προστάτιδος του τοκετού και της λοχείας (340-330 π.Χ.)

Εικόνα 76. Α, Β) Χρυσά νομίσματα Κρότωνος Εμπροσθότυπος η Θεά του τοκετού Ήρα, Γ) Οπισθότυπος ο Ηρακλής που πνίγει τα "φίδια" σφίγγει τους ομφάλιους λώρους λόγω αυξημένου αντανακλαστικού της συλλήψεως ένεκα της ανοξαιμίας από την ισχιακή προβολή.

ΚΕ. Τα "Λευτεροχούλιαρα" ή "Ξεκεφαλίστρες" ή "Σπαλογυρίστρες" ή "Κεφαλοκράτες" ή "Κουτάλες". Ήτοι: Τα εργαλεία της μαμής ως ωκντόκια σε δυστοκία για τη δυσαναλογία εμβρύου και πύελου.

Η συχνότερη αιτία δυσαναλογίας, γνωστή από τα αρχαία χρόνια, ήταν αναμφισβήτητα η εστενωμένη πύελος και το ευμέγεθες έμβρυο. Εκτός όμως από τη στενή λεκάνη της επιτόκου δυσαναλογία η οποία προκαλούσε ένα δύσκολο και παρατεταμένο τοκετό οφειλόταν και σε πολλά απλά αίτια που προέρχονταν:

α) Από τη μητέρα: Ο πρόδρομος πλακούντας, οι κύστες της ωθήκης η ακαμψία του τραχήλου, οι όγκοι της πύελου, τα ινομύματα της μητέρας, παλαιές ουλές του κόλπου κ.λπ.

β) Από το έμβρυο: Η βραχεία ομφαλίδα, οι περιελίξεις της ομφαλίδας, η πρόπτωση ή κρεμάμενη ομφαλίδα. Ανώμαλες προβολές, θέσεις και σχήματα λ.χ. το εγκάρσιο ή λοξό σχήμα, η οπισθία και μετωπική προβολή, η ανώμαλη επί γλουτών ισχιακή προβολή, η δυστοκία των ώμων κ.λπ.

Από ανωμαλίες της διαπλάσεως του εμβρύου όπως υδροκεφαλία, ιεροκοκκυγικό τεράτωμα, εξώμφαλος, ασκίτης, διπλά τέρατα (Σιαμαία), γιγαντομορφία, μηνιγγοκήλη κ.λπ. (Εικόνα 67).

Οι "κουτάλες της μαμής". Αυτές δεν ήταν κάτι αντίστοιχο με τους ιατρικούς εμβρουολκούς. Επρόκειτο απλώς για τρεις ξύλινες κουτάλες από σκληρό ξύλο, παραλλαγές των μαγειρικών, που τις χρησιμοποιούσε μόνο η Εμπροσθομαμή χωρίς βία σε λίγες περιπτώσεις δυστοκίας. Τις είχε εμβαπτίσει σε λάδι τις τοποθετούσε λοξά από τα πλάγια χωρίς βία σε τρεις κυρίως περιπτώσεις.

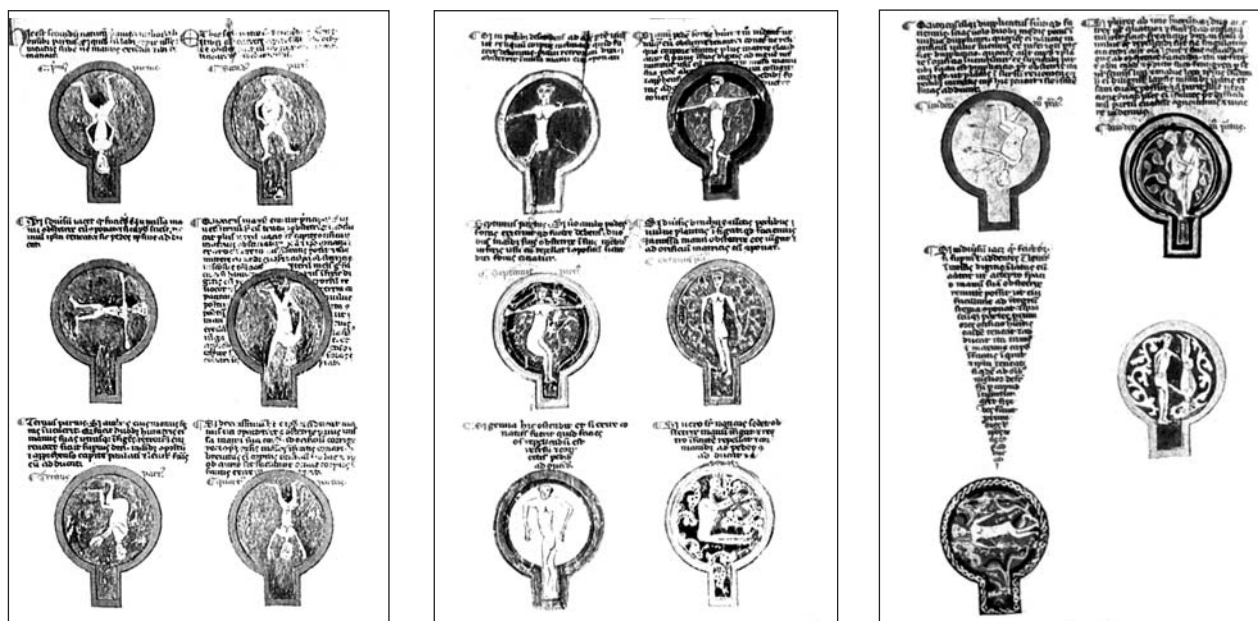
α) σε ανώμαλες προβολές του προσώπου και της κεφαλής για να στρίψει το κεφάλι στο ξεκεφάλωμα, όταν εμφανιζόταν το κεφάλι στην είσοδο του αιδοίου.

β) στη δυστοκία των ώμων για να γυρίσει την "σπάλα" ή το "μπράτσο" (βραχίονα) του παιδιού.

γ) στην πρόπτωση ή στην κρεμασμένη μακρά ομφαλίδα.

δ) στην ανάταξη της μερικής εκτροφής της μήτρας και

ε) για την προστασία του περινέου από ρήξη κατά την εξώθηση με τον κεφαλοκράτη = όνομα μιας από τις κουτάλες της μαμής.

Εικόνα 77. Α, Β, Γ) Ανώμαλα προβολαί του εμβρύου από μεσαιωνικούς κώδικες Α, Β) Codex Latin Monacensis Nr 161 XIII-XIV Partus 1-6, Γ) Partus 13-16 (Εκ του Fritz Weindler).

ΚΣΤ. Τα τρία "μαγικά" εμπόδια του τοκετού α) η δυστοκία των ώμων, β) η ισχιακή προβολή γ) η διδυμογέννηση και η αποτροπή αυτών (Εικ. 70, 71, 72, 73, 74)

Για καθαρώς ιστορικούς λόγους θα αναφερθούμε διεξοδικότερα μόνο για τη διδυμογέννηση. Η διδυμογέννηση ανέκαθεν πίστευαν ότι ήταν μία από τις πλέον επίφοβες γέννες. Επειδή η δίδυμη κύηση στη γυναίκα εθεωρείτο ως μια κατάσταση απομακρυνόμενη από το φυσιολογικό, που άπτετο του παθολογικού. Για το λόγο αυτό τα δίδυμα και η μητέρα τους είχαν να αντιμετωπίσουν περισσότερους κινδύνους κατά τον τοκετό παρά κατά την απλή εγκυμοσύνη. Την διδυμογέννηση οι αρχαίοι Έλληνες την απέδιδαν και την ερμήνευαν ως επέμβαση κάποιας θεότητας αγαθής ή βλαπτικής, γι'αυτό και ο τοκετός διδύμων εθεωρείτο ως γεγονός υπερφυσικό, προάγγελος της ευτυχίας ή της δυστυχίας. Οι Μυκηναίοι τον τοκετό των διδύμων τον απέδιδαν στις ηθικές παρεκκλίσεις και τις συζυγικές παρασπονδίες του Διός ο οποίος συνεχώς εξέπληττε την Ήρα με τα πολλά δίδυμα παιδιά. Αναφέρουμε μερικά ζεύγη παιδιών του διδύμων: Με την Λητώ, τον Απόλλωνα και την Αρτέμιδα, με την Λήδα, τον Κάστορα και τον Πολυδεύκη, με την Ευρώπη, τον Μίνωα και τον Ραδάμανθυ, με την Αντιόπη τον Ζήθο και τον Αμφίωνα, με την Αλκμήνη τον Ηρακλή και τον Ιφικλή κ.λπ.

Ζωντανό παράδειγμα της δυστοκίας στη διδυμογέννηση ήταν εκτός από τον τοκετό της Λητούς ο τοκετός της Αλκμήνης στον οποίον και αναφερόμεθα. Η Αλκμήνη όταν πλησίαζαν οι ημέρες για να γεννήσει, έφυγε από τη Θήβα για το Ηραίο του Άργους. Επειδή θα γεννούσε δίδυμα θα την ξεγεννούσε η Θεά Ήρα που ήταν η πλέον ειδική για τους δύσκολους τοκετούς, όπως ήταν η δίδυμος κύηση.

Την Αλκμήνη συνόδευσε μέχρι το Ηραίο η "αγροτική μαία" που ήταν και φίλη της η Γαλινθιάδα. Η Ήρα όμως, όπως λέγαν οι Μυθογράφοι, ήταν "οργισμένη" επειδή ο Δίας είχε συνευρεθεί με την Αλκμήνη και την είχε επιγονιμοποιήσει, μετά βραχύ χρονικό διάστημα (τριών ημερών) από τον άνδρα της. Επειδή έγινε επικύηση (επισύλληψη) στην Αλκμήνη από τον Δία η Ήρα "μέναια πνέουσα" έδωσε εντολή στις Μοίρες και τις Ειλείθυιες του Ηραίου να παρεμποδίσουν τον τοκετό της Αλκμήνης "κρατώντας συμπεπλεγμένα τα δάχτυλα των χεριών τους πάνω στα γόνατά τους". Με το δέσιμο των χεριών πίστευαν ότι έδεναν και τις εξωθητικές ωδίνες της Αλκμήνης για να την εμποδίσουν να γεννήσει.

Η ιατρική ερμηνεία για την εμπόδιση του τοκετού της Αλκμήνης από τη συμπλοκή των δακτύλων των χεριών των Ειλείθυιων.

Είναι γνωστό από την παράδοση ότι η θεά Ήρα σε περίπτωση που μια επίτοκος παρουσίαζε ισχιακή προβολή ή διδυμογέννηση απηγορεύε στους βοηθούς της τις Ειλείθυιες, τις Μοίρες και τις Γενετιλίδες να προβαίνουν σε

βοήθεια ή να εκτελούν οποιονδήποτε χειρισμό πάνω στην επιτόκο, αλλά όφειλαν να κάθονται με σταυρωμένα τα χέρια αναμένοντας την έλευσή της.

Η ομαλή διδύμος κύηση σε μερικές περιπτώσεις δυνατόν να προκαλέσει δυστοκία από δυσαναλογία. Κατά τη γνώμη μας εσφαλμένως οι Μυθογράφοι κακολόγησαν την Ήρα ότι ήθελε να καθυστερήσει τον τοκετό της Αλκμήνης. Η Ήρα όμως ήταν απησχολημένη με τον τοκετό της Νικίπης, της γυναίκας του Σθενέλου που ασφαλώς λόγω του επείγοντος περιστατικού ίσως από πρόδρομο πλακούντα αφού ήταν στον έβδομο προς όγδοο μήνα της κύησης ορθώς ποιούσα η Ήρα έτρεξε για να ξεγεννήσει τη Νικίπη για να σωθεί ο εφταμηνίτης Ευρυσθέας (εικόνα 75).

Σε κάποια στιγμή της αναμονής από το κοπιαστικό ταξίδι με κάρο από τη Θήβα ως το Άργος, η Αλκμήνη άρχισε να ουρλιάζει από τις ισχυρές ωδίνες χωρίς να εξωθεί. Κατά πάσα πιθανότητα εκείνη τη στιγμή έλαβε χώρα εμπλοκή των εμβρύων και δημιουργία δυσαναλογίας, όταν το πρώτο από τα έμβρυα παρουσίαζε ισχιακή και το δεύτερο κεφαλική προβολή και εμπεδώθησαν συγχρόνως και τα δύο εντός της πυέλου, οπότε η κεφαλή του πρώτου εμβρύου είχε ευσφηνωθεί μεταξύ πυέλου και κεφαλής του δευτέρου είχε δηλ. παρουσιασθεί η λεγόμενη δυστοκία λόγω αγκιστρώσεως η οποία (Εικόνα 74) επίσης μπορεί να συμβεί επί κεφαλικής προβολής αμφοτέρων των εμβρύων από την τάση καθόδου αμφοτέρων των κεφαλών στην ελάσσινα πύελο με αποτέλεσμα ουδεμία από αυτές να δύναται να εισέλθει στην πυέλο. Στην περίπτωση αυτή πρέπει η κεφαλή του ενός εμβρύου να μετατοπισθεί υψηλά, ώστε να δοθεί η ευκαιρία στην κεφαλή του άλλου εμβρύου να εισέλθει στην πυέλο να εμπεδωθεί και στη συνέχεια να γεννηθεί. Αυτό φαίνεται συνέβη και τα ξεφωνητά της Αλκμήνης έκαναν τη συνοδό της Γαλινθιάδα από οίκτο προς την ωδινούσα αφάνταστα φίλη της Αλκμήνη να λάβει αυτοβούλως την πρωτοβουλία, παρά την απαγόρευση της Ήρας.

Η Γαλινθιάδα φαίνεται ότι έκανε τρεις χειρισμούς και απεγκλώβισε το κεφάλι του ενός εμβρύου ανακουφίζοντας έτσι την Αλκμήνη. Η πράξη της αυτή του αλτρουισμού, της τόλμης και της αυτοθυσίας έλυσε τα χέρια και των άλλων Ειλειθίων οι οποίες συνέτρεξαν μετά από αυτό να βοηθήσουν τη γέννηση του Ιφικλή. Μετά από λίγη ώρα πρόβαλε με ισχιακή προβολή ο Ηρακλής την ώρα που είχε καταφθάσει η Θεά Ήρα η οποία με το γνωστό χειρισμό (Εικόνα 73) της έβγαλε τον Ηρακλή ανοξαιμικό αλλά τον ανέννησε. Ο Ηρακλής λόγω της ανοξαιμίας παρουσίασε αυξημένο το αντανάκλαστικό της συλλήψεως και έπιασε σφιχτά με τα χέρια του τους ομφαλούς λώρους του Ιφικλή και του ίδιου του Ηρακλή. Από εδώ και ο μύθος ότι ο Ηρακλής ευθύς μόλις γεννήθηκε έπνιξε τα δύο "φίδια" που δήθεν του είχε "στεύει" η Ήρα. (εικόνα 76)

KZ. Τα "Υπομονήκια" και τα "Ευκόλογα" της μαμής ως ωκυτόκια: Ήτοι η συνεχής ενθαρρυντική παρουσία και συμπαράσταση της μαμής κατά τον τοκετό της πρωτοτόκου προς Ευτοκία.

Ο ρόλος της μαμής σε ένα δύσκολο και παρατεταμένο τοκετό μιας πρωτοτόκου ήταν σπουδαίος. Επίσης ήταν καθοριστικός για την αίσια έκβαση του, επειδή απαιτούσε υπομονή, δεξιοτεχνία, ευθυκρισία και πολλά άλλα προσόντα για να ευκολογεννήσει η "δίψυχη". Όπως συχνά συμβαίνει σε μια δυστοκία, ο ασφαλέστερος δρόμος για τη μητέρα μπορεί να αποβεί ο πλέον επικίνδυνος για το έμβρυο (εικόνα 77). Με τη συμπαράσταση της μαμής η πρωτοτόκος εβίωσε ότι ο τοκετός και η λοχεία έπρεπε να αντιμετωπίζονται ως φυσικά γεγονότα και να θεωρούνται ως αναμενόμενα. Η παραδοσιακή μαία φρόντιζε να εναρμονίζει τη Γέννα με τους φυσικούς νόμους της ζωής. Τόνιζε στη νεαρή ετοιμόγεννη ότι η γέννα της δεν ήταν μια αρρώστια ούτε αυτή ήταν ασθενής αλλά ήταν μια υγιής υπαρκτή συνδημιουργός του Πλάστη, του Θεού. Στην ευνοϊκή συναισθηματικά ατμόσφαιρα που είχε δημιουργήσει η σεβάσμια μορφή της μαμής εύρισκε την κατανόηση και την ψυχολογική στήριξη, η οποία την βοηθούσε συναισθηματικά να ξεπεράσει και να μειώσει τα αισθήματα του φόβου και της αγωνίας, που ήταν φυσικό να έχουν κατακλύσει την ψυχή της.

Επιπλέον η κυρα-μαμή στα μεσοδιαστήματα των ωδίνων φρόντιζε με τρυφερότητα να της ανυψώνει το ηθικό, επινοώντας και λέγοντάς της τα "διάφορα εύκολα" δηλ. ευτράπελα και χωρατά της στιγμής. Γενικά τα ενθαρρυντικά της λόγια και οι ευτόκιες πράξεις της αποσκοπούσαν στην ανακούφιση των ωδίνων και των λοιπών συμπτωμάτων. Τα ευνοϊκά ωκυτόκια αποτελέσματα στην πλειονότητα των περιπτώσεων οφείλοντο στην υποβολιμότητα και την ψυχοθεραπευτική προσέγγιση που εφάρμοζε η μαία προς την ωδινούσα νεαρή επίτοκο αφού ήταν γνωστό ότι οι πράξεις της απέβλεπαν στην ευτοκία.

Ήταν γενικά γνωστό και αποδεκτό από την παραδοσιακή κοινωνία, ότι η εμπειρική μαμή ανέκαθεν ασκούσε σημαντική επιρροή στην πρωτοτόκο, δημιουργώντας την κατάλληλη ατμόσφαιρα ευτοκίας και προσμονής με τη χρήση του λόγου "ως ψυχής ίασις". Η ευτράπελος διάθεσή της την έπειθε να κάνει υπομονή και να έχει πίστη. Τα "υπομονήκια" και τα αστεία συνήθως τα έλεγε στα μεσοδιαστήματα των ωδίνων του πρώτου σταδίου της διαστολής που απαιτείτο χρονικά στις πρωτοτόκους μια περίοδο 18-24 ωρών. Από αυτά σταχυολογήσαμε λίγα που έχουν μείνει παροιμιώδη στο στόμα της μαμής.

- "Ωχου κυρά μου υπομονή. Υπομονή παιδάκι μου. Αν είναι κοπέλα ώσπου να συμμαζέψει το αδράχτι της, τα σπεντύλια της και το καλάθι αργεί. Αν είναι πάλι γιος ώσπου να βρει το τουφέκι του τα μπαρουτόσκαγά του να το γεμίσει αργεί το λοιπόν υπομονή παιδάκι μου υπομονή τρυφερογαστρομενάκι μου!".

- "Μη φωνάζεις χαιδάρα μου. Τι έπαθες και φωνάζεις ήταν καλή η αγκαλιά; Τώρα θα μας κάνεις το κοκό (παιδί) και ποια θα σε πιάνει, όλο καμάρι θα 'σαι!". Όπως μολογάμε εμείς οι μαμμούδες:

- "Φιλιέται κόρη χαιρείται, σαν έρθει η γέννα κλαίγεται!"

- "Όταν έπιανες τα χέλια, με χαρές και με τα γέλια, κι όταν τα βάζες στη "κούπα", δεν σκεφτόσουνα και τούτα;"

- "Η αρχαρία τ' αγκάστρι της, πολλά το καμαρώνει, μα όταν κάτσει στο σελλί, πολλά το μετανιώνει"

- Το λοιπόν υπομονήκια κόρη μου σε λίγο θα σου παραδώσω το δράκο σου (αγόρι) γιατί όπως λέμε εμείς οι παλαιές "ώσπου να πάει το μήνυμα και να 'ρθει το χαμπέρι / εγέννησε η Μαριγώ κι έκανε παληκάρι"

- "Υπομονή σου λέω κόρη μου, γιατί σήμερα που γεννάς είναι οι εφτά καλές ώρες. Άντε σε λίγο θα κάνουμε το γιο"

- "Δεν το έχεις ακουσμένο που λένε "ώσπου να πας και να 'ρθεις γεννάει η γυναίκα και περπατάει το μωρό"

- "Σε συμπονάω, ξέρω έχεις δίκιο, γιατί κακά πονεί αυτή που δεν γεννά, αλλά μη ξεχνάς ότι αν δεν πονέσεις δεν θα γεννήσεις".

- "Αν θυμούνταν οι καπεταναίοι τις φουρτούνες που περνάνε κι η γκαστρομένες τους πόνους που γεννάνε, ούτε οι καπεταναίοι τη θάλασσα, ούτε οι γυναίκες παιδιά θάχαν. Κουράγιο να γεννήσεις με μια γλυκιά φωνή για να ξαναγεννηθείς"

(Συνεχίζεται στο επόμενο)